Prijs f 0.50

3e JAARGANG No. 7
JULI 1949

NEDERLAND POLEN

Postrekening No. 518467, Penningmeester van de Vereniging Nederland-Polen, te Leiden.

UIT DE INHOUD:

Wederopbouw van Polen
★
Biskupin, het Slavisch Pompei
★
Muziekleven in Polen
★
Folklore en Ethnographie
★
De gehele vloot vaartklaar op 22 Juli
★
De waarheid kent geen grenzen
★
Poolse Volkskunst
★
De Vrouw in Polen in 1949
★
Poeschkin-Jubileum
★
Adam Mickiewicz
★
Fabryka Philipsa w Eindhoven
★
Middeleeuwse beeldhouwkunst in Polen

Gelegenheidszegels. Verklaring zie pag. 2

Verklaring zie pag. 2

UITGAVE DER VERENIGING NEDERLAND-POLEN

In het voorjaar van 1940 heeft aan de krijgsverrichtingen in Noorwegen ook een Poolse brigade deelgenomen. Onder zware gevechten slaagden de Poolse troepen er in, belangrijke hooggelegen stellingen te bezetten, welke de Noorse haven Narwik beheersten. Dank zij dit feit werden de Duitsers gedwongen de stad te ontruimen. Nu, negen jaar later, werd er een speciale Poolse delegatie afgevaardigd, om de gevallenen eerbetoon te bewijzen en de urnen tezamen met aarde van het kerkhof te Narwik mede naar huis te nemen.

Op onze eerste foto is het ogenblik vereeuwigd, waarop de Poolse generaal Kuszko op het kerkhof te Narwik een toespraak houdt. In de verte ziet men de fjorden van Narwik en de bergen, waar de Poolse soldaten hebben gevochten.

Op de tweede foto ziet men hoe de uit Noorwegen teruggekeerde delegatie de urnen bijzet alsmede de aarde op het graf van de onbekende soldaat te Warszawa. Van links naar rechts (staande: kolonel Sider, voormalig militair attaché in Rome, generaal Kuszko naast de perschef, kolonel Werner. Het Poolse leger ontwikkelt zich goed en desondanks wordt het staatsbudget er niet zwaarder door belast, dan in 1939 het geval was. In het tegenwoordige Polen zijn het niet de kazernes maar de scholen, die de grootste uitgaven vorderen. Het Poolse leger is tegenwoordig meer een technisch leger en het is aangepast aan de eisen van de nieuwe tijd. Zo worden er veel cursussen in zweefvliegen gehouden. Een van deze opleidingen bevindt zich in Zary in Silezië. Op de derde foto ziet men drie Poolse zweefvliegers, die op een internationaal zweefvlieg-concours de eerste prijs behaald hebben. Die prijs werd behaald op Tchecho-Slowakije, Roemenië en Hongarije. In het midden ziet men de jonge Zietek, de trots van de Poolse zweefvliegers.

GELEGENHEIDSZEGELS (zie pag. 1)
Congres v. Vakverenigingen Mei 1949. Arbeid, Vrede, Socialisme.
1948. Verbroken ketenen. Herdenking „Lente der Volkeren".
Congres van de eenheid v. d. Arbeidende klasse. 1948.
Stalin, Lenin, Engels, Marx.
Wereldcongres v. federatie v. jonge democraten.
Centaur — man met boog — Oost.
Pioniers v. d. Vrijheid — strijders en dragers v. Poolse Cultuur en Vrijheid.
President Poolse republ. Bierut.
Wij hopen op dit gebied nog meer te bieden.

Paul Robeson
in Polen

De bekende Amerikaanse zanger Paul Robeson heeft in Mei van dit jaar Polen bezocht en daar o.a. in Warszawa enige concerten gegeven. Naar aanleiding van zijn bezoek aan Polen en aan de Sowjet Unie werd hij ten felste bekritiseerd door de anti-negergezinde pers van zijn land. In Warszawa ondervond hij het tegenovergestelde. Men begroette hem bijzonder hartelijk. Op de foto zien wij zijn ontvangst door Minister W. Gorsz en de redacteur J. Arski.

Het bezoek van Paul Robeson in Warszawa viel samen met het festival van Poolse volksdans en -muziek. Op de foto ziet men dansen uit de streek van Poznan en wel een dans, die tegenwoordig weinig meer in zwang is. Het volksfeest had ten doel in deze verflauwde traditie nieuw leven te wekken. Ook werd dit voorjaar voor het eerst op het platteland de beoefening van de sport georganiseerd. Voor de oorlog werd alleen maar in de steden sport beoefend. Nadat men zich op het platteland drie jaren naarstig op de sport had toegelegd, werd in een dorp bij Kraków het eerste dorps-olympische feest van de sportverenigingen gehouden. Tweeduizend deelnemers kwamen uit verschillende delen van Polen hier bijeen.

Het is te verwachten, dat bij een intensieve oefening over enige jaren op nationaal zowel als op internationaal terrein goede resultaten zullen worden bereikt.

Redactie:
S. van Praag
M. Górzyński

Redactie-Secretariaat:
J. W. Brouwersplein 7
Amsterdam

3e Jaargang No. 7
Juli 1949

Nederland-Polen

Korespondencję polską prosimy kierować pod adresem:
M. Górzyński, Leeuwerikstraat 6, Leiden. Tel. 26082.

Maandblad ter Bevordering van de Economische en Culturele betrekkingen

De 22ste Juli

en de wederopbouw van Polen

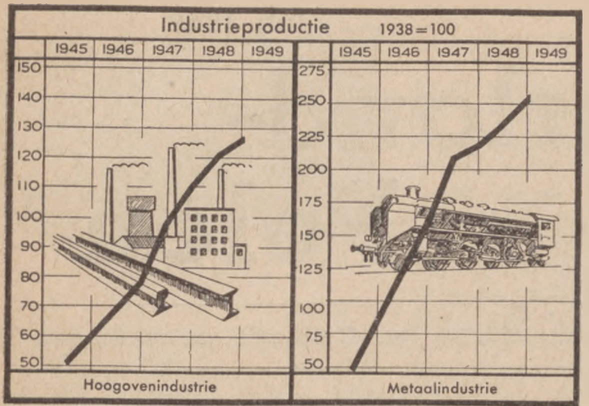
Zoals in Nederland de vijfde Mei wordt gevierd als de dag van de wedergeboorte, waarop de meedogenloze vijand werd verdreven, zo viert Polen zijn dag van wedergeboorte op de 22e Juli. Als wij thans aan deze gebeurtenis bijzondere aandacht wijden, heeft dit een bijzondere betekenis, n.l. om de vriendschapsbanden, die gedurende de oorlog ontstaan zijn, hechter te maken. De twee bevriende landen, welker volkeren zulke grote offers hebben moeten brengen, aan wie eenzelfde buurman onuitsprekelijk leed heeft berokkend, en die nog zo zwaar onder de gevolgen daarvan gebukt gaan, zij moeten ook in het vervolg op hun hoede zijn. Zij mogen niet gedogen, dat hun vriendschap, die bezegeld werd door het vergoten bloed van hun beste zonen, door wat voor omstandigheden dan ook, wordt verstoord. Zonen van Polen namen deel aan de bevrijding van Nederland; Arnhem en Breda zijn er de welsprekende getuigen van, dat de vrijheid van beide volkeren een gemeenzaam goed is. Naast de Nederlandse strijders voor de vrijheid rusten hun Poolse strijdgenoten. Na de nederlaag van de roofzuchtige buurman, betraden zij gemeenschappelijk en verbonden met hun grote bondgenoten, hun vaderlandse bodem. De Polen iets eerder, de Nederlanders wat later. Wat zij vonden was ontzettend. Maar, ijverig als zij zijn, begonnen zij van de eerste dag van de bevrijding af onversaagd aan de wederopbouw. Hiervoor willen wij, gedachtig aan de bevrijding van Polen, de aandacht van onze lezers vragen. Alleen door elkanders weg te leren kennen en zich af te vragen waartoe die geleid heeft en wat mislukt is, leert men elkander wederzijds beter kennen en waarderen. Juist landen als Nederland en Polen, die op elkaar aangewezen zijn, en die elkaar op allerlei gebied aanvullen, kunnen na de nieuwe situatie, welke door de oorlog is ontstaan, elkander behulpzaam zijn. De 22ste Juli, de dag van de wedergeboorte van Polen, op welke in het jaar 1944 het Juli-manifest met zijn ingrijpende proclematie door het toenmalige bevrijdingscomité werd afgekondigd, heeft de nieuwe politieke en economische grondslagen gelegd voor het tegenwoordige Polen. Wij stellen voornamelijk belang in de economische kant van de ontwikkeling van het nieuw verrezen Polen, omdat deze ons voor de toenadering van de beide naties het doeltreffendste voorkomt. Het zou onvruchtbaar zijn, als wij van hieruit een oordeel zouden willen uitspreken op welke wijze men daarginds, in politiek opzicht, zou moeten leven. Het Juli-manifest heeft de economische opgaven aldus omschreven, dat de oude structuur van de staatshuishouding, van voor de oorlog, aan een radicale wijziging moest worden onderworpen en dat de wederopbouw van het gehele land op nieuw moest worden georganiseerd. Allereerst verkondigde het manifest, dat een grote verkaveling in de bevrijde gebieden zou plaats vinden, welke 9.441 objecten van 3.183.884 ha, zou omvatten die tot dusverre het eigendom van Duitsers en verraders waren. Ook viel hieronder ander particulier bezit, n.l. het eigendom van poolse staatsburgers, die meer dan 50 ha. bouwland bezaten. Het land werd verdeeld onder de landarbeiders en de kleine boeren. Dank zij deze maatregel kon de levensstandaard van de door de oorlog hopeloos verarmde landelijke bevolking, zodanig verhoogd worden, dat hij thans reeds die van voor de oorlog overtreft. Tegelijkertijd schiep men daardoor de mogelijkheid, vooral in de westelijke gebieden, dat het land opnieuw bevolkt werd en men behoedde de Poolse dorpen voor overbevolking.

Deze verkaveling, afgekondigd in het Julimanifest, schiep de voorwaarden voor de invoering van een hogere vorm van economisch beheer, n.l. die van de coöperatie.

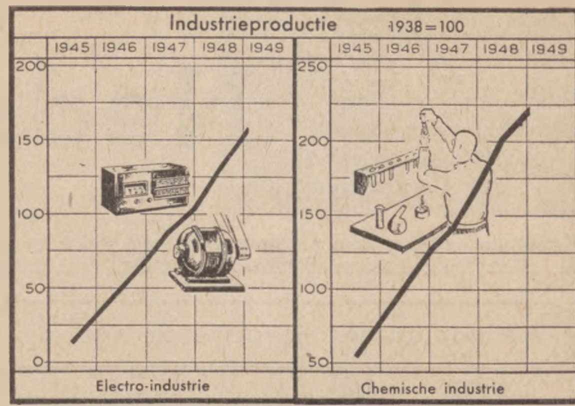
Op het gebied van de industrie beoogde het manifest niet zulke ingrijpende veranderingen. Natuurlijk werden de vitale grootbedrijven genationaliseerd; bedrijven, die zich voor 80 % in handen van buitenlandse eigenaren bevonden. Thans is ook op dit gebied een grote vooruitgang merkbaar. De gezamenlijke industrie overtreft thans die van vóór de oorlog met 40 %.

De betrekkingen met het buitenland werden beschouwd van uit een handels-politiek oogpunt en wel werd er in het manifest ondubbelzinnig de nadruk op gelegd, dat Polen zal streven naar een duurzame vriendschap met zijn buren, de Sowjet Unie en alle democratische landen ter wereld. Vergeleken bij de eenzijdige oriëntering van Polen vóór de oorlog ten opzichte van zijn goederenruil met de Sowjet Unie,

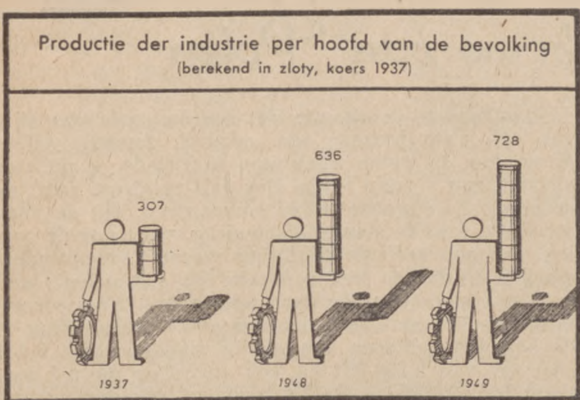
1

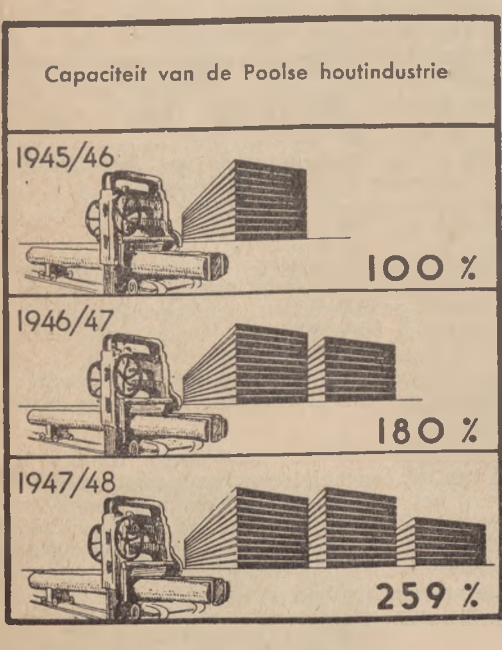
2

5

6

in verhouding tot die met de andere landen, kan men hier spreken van een ware revolutie.

De buitenlandse handel van Polen, die een grondstoffen-tekort had, in welk tekort men kon voorzien dank zij de aanvoer uit de U.S.S.R., kwam tot een ongekende ontwikkeling. Daardoor was het land in de gelegenheid zijn tekort aan levensmiddelen, waarin de Unnra niet voorzien kon, aan te vullen.

De inspanningen van Polen op handels-politiek gebied werden met succes bekroond; het plan, dat het manifest voor dit terrein maakte, werd volvoerd, zodat thans reeds kan worden geconstateerd, dat de invoer uit het buitenland, die voor de oorlog gemiddeld 14 dollar per hoofd bedroeg, gestegen is tot 40 dollar. De handelsbetrekkingen zouden nog beter kunnen zijn, indien niet zekere remmende factoren van bekende politieke aard in het leven geroepen door tegenstanders van het nieuwe regiem een beletsel hadden gevormd.

Het manifest sprak, naast het bevorderen der internationale samenwerking, van de noodzakelijkheid om de welstand van de brede lagen der bevolking te verhogen.

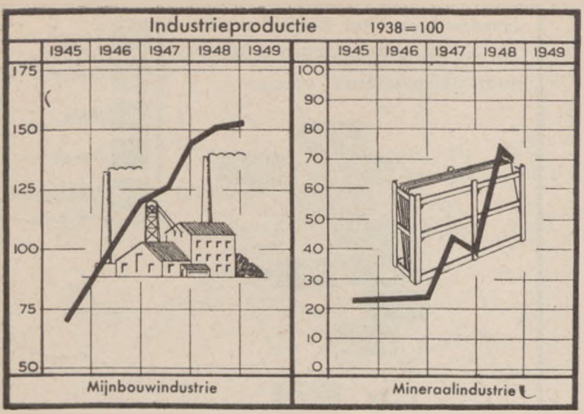
Deze vraag was destijds een van de brandendste en daarom was ook haar beantwoording een van de moeilijkste, aangezien het volk geheel uitgekleed en uitgehongerd was, bezocht door besmettelijke ziekten gedecimeerd en bijna dakloos. De rijkdommen van het land dienden rechtvaardiger verdeeld te worden en de welvaart, welke met de bestaande krachten en middelen verworven zou moeten worden, diende aan

8

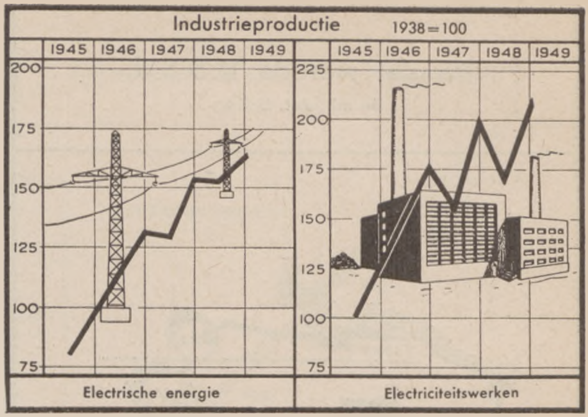
Aantal binnengekomen schepen

Jaar	1945	1946	1947	1948
Aantal	887	4 709	6.026	10 651
Capaciteit in duizend B.R.T.	476,1	4 960	4.975,5	7.621,1

3

4

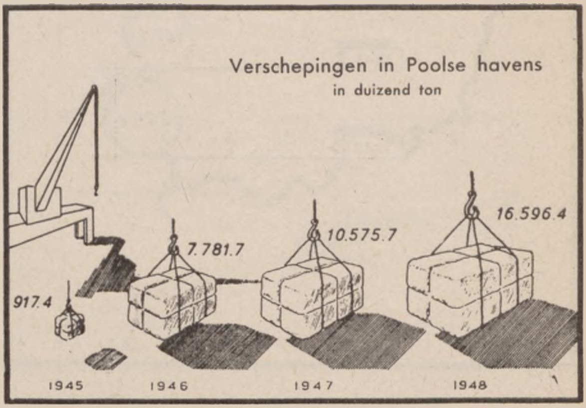

breder lagen des volks ten goede te komen dan vroeger het geval was.

Na een tijdsverloop van vijf jaren kan het Poolse volk met voldoening terugzien op de resultaten, die het bereikt heeft op alle gebieden van zijn economisch leven. Van jaar tot jaar groeit het staatsinkomen tegelijk met het inkomen van de brede lagen van de werkzame bevolking en tevens wordt de productiviteit van de arbeid opgevoerd.

De koopkracht van de bevolking heeft het vooroorlogse peil bereikt. Terwijl op 22 Juli 1944 de eerste steen gelegd werd voor het Polen van na de oorlog, is het thans bereikte niveau niet denkbaar zonder het in 1947 door de regering ingevoerde Driejarenplan, dat nauw aansloot aan het Julimanifest, en op de belangrijkste onderdelen van het economisch leven toegepast werd. Dit driejarenplan voorzag in de stabilisatie van het nieuwe politieke systeem en in de radicale wijziging van de economische structuur van het gehele land.[2]) Het voorzog tevens in het vereffenen van de oorlogsschaden,[3]) het verenigen van de teruggewonnen gebieden met het moederland,[4]) de uitbreiding van de buitenlandse handel,[5]) de terugkeer en de organisatie van de door de oorlog weggevoerde landgenoten, als ook van degenen, die tientallen jaren geleden gedwongen waren uit economische redenen een broodwinning in den vreemde te zoeken en de vaderlandse bodm te verlaten.[6]) En dan nog in de verlaging van de productiekosten, in de verhoging van de arbeidsproductiviteit en de productiecapaciteit, in belangrijke investeringen in alle takken der volkshuishouding.

9

10

Herstellingen van de havens Gdynia - Gdansk
in vergelijking met 1938 — 1938=100

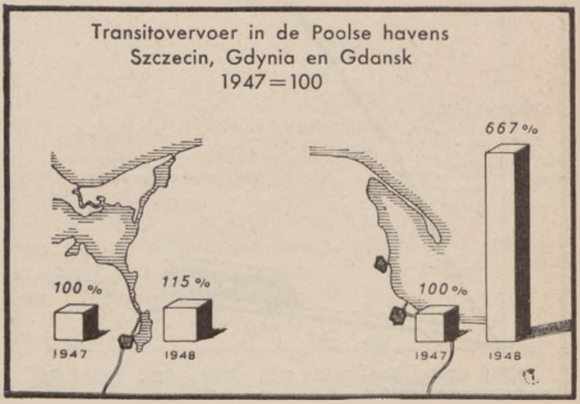
Jaar	1·VII·1945	31·XII·1945	1946	1947	1948
In exploitatie	11	34	61	63	67
Oppervlakte van pakhuizen	2	12	28	34	40
Schaal van mechanische verrichtingen	8	22	33	40	49

7

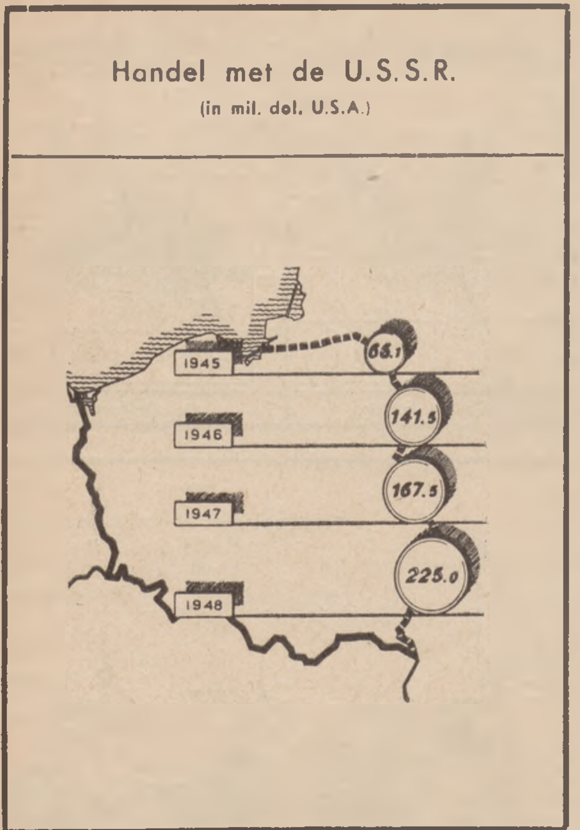
Productie van Steenkool, Staal en Electriciteit

Jaar	1938	1948	1955
Kolen in mil. ton	38	70	95
Staal in mil. ton	1.4	1.7	4.0
Electriciteit in mil. kilowatt	4.0	7.4	18.0

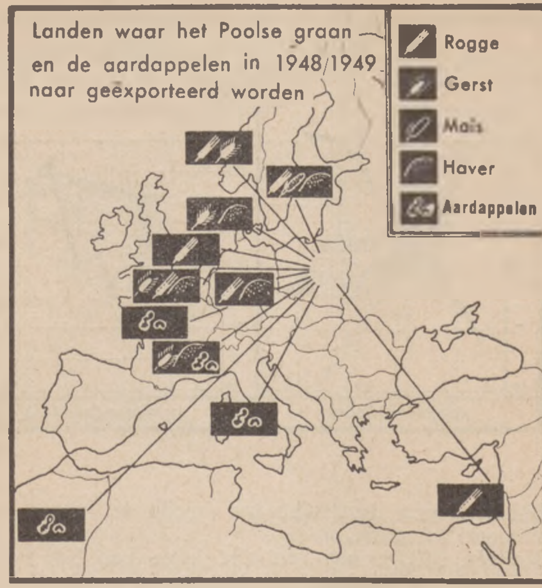
11

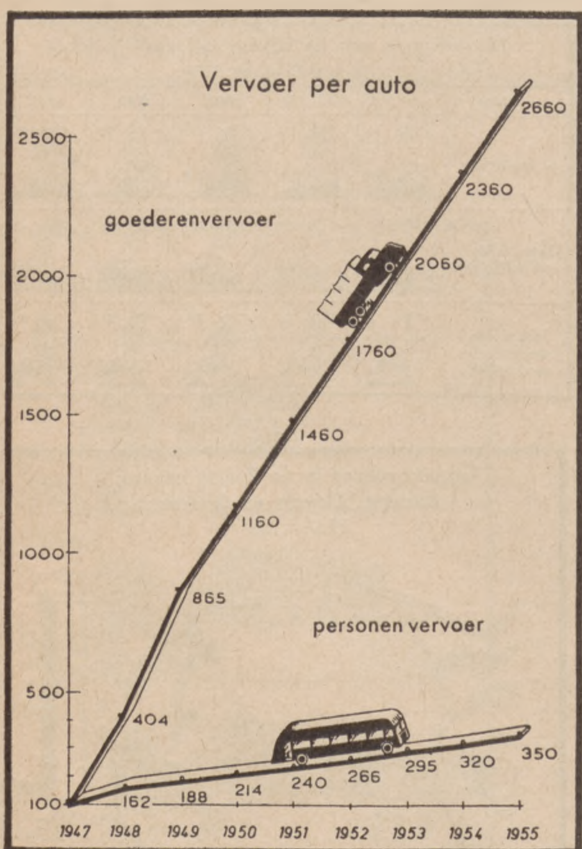
12

13

14

Voor een beter overzicht geven we hier enige diagrammen, welke de resultaten van hetgeen het Julimanifest en het daarop gebaseerde driejarenplan beoogde, verduidelijken.

INDUSTRIE-PRODUCTIE (1938—1949)

1) Hoogoven-industrie, metaalindustrie.
2) electroindustrie, chemische industrie.
3) mijnbouw-industrie, mineraal-industrie.
4) electrische energie, electriciteitswerken.
5) productie van de industrie per hoofd der bevolking (berekend in Zlotys, koers 1937).
6) Capaciteit van de Poolse houtindustrie.
7) Productie van steenkool, staal en electriciteit.
8) aantal binnengekomen schepen. (schaal capaciteit in duizend B.R.T.).
9) verscheept in Poolse havens (in duizend ton).
10) herstellingen van de havens Gdynia en Gdansk in vergelijking met 1938.
11) Transitovervoer in de Poolse havens Szczecin, Gdynia en Gdansk. 1947 = 100.
12) handel met de U.S.S.R. in mill. dollars.
13) De Poolse export van graan en aardappelen.
14) goederen- en personenvervoer per auto.
15) goederen- en personenvervoer per spoorwegen.
16) personen- en goederenvervoer per binnenscheepvaart.
17) personen- en goederenvervoer door de lucht.

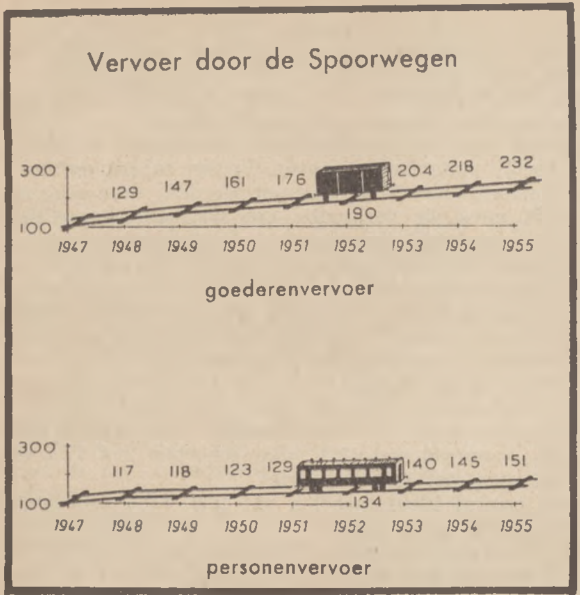
Het jaar 1949 vormt de afsluiting van een belanglijke en men kan zeggen een beslissende etappe in de wederopbouw van Polen. Het driejarenplan loopt ten einde. Vast staat reeds, dat het plan binnen de geraamde tijd volvoerd zal zijn en zodoende de beoogde wederopbouw bespoedigd is. Het schiep de mogelijkheid, dat men ter bevoegder plaatse thans in staat is een beter overzicht te verkrijgen over de wezenlijke behoeften van het land.

HET ZESJARENPLAN.

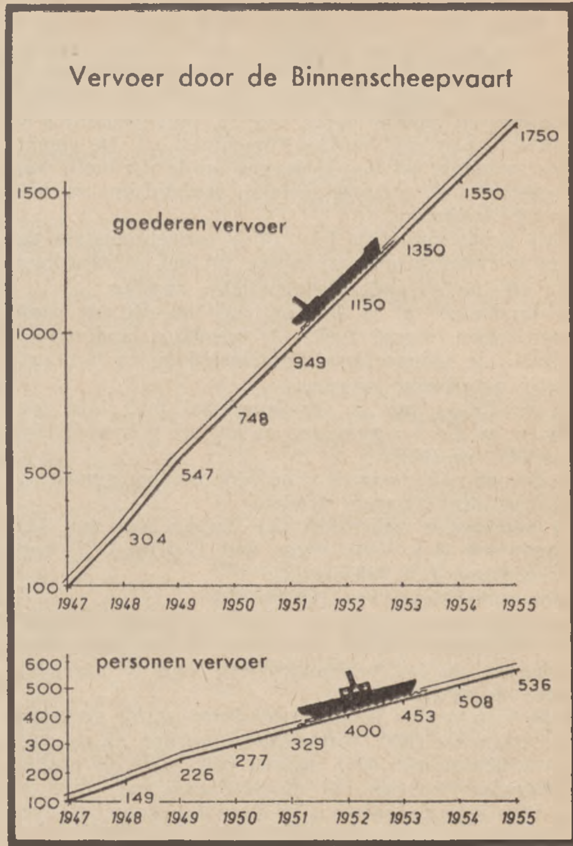
Gebaseerd op de ervaringen van het driejarenplan, heeft de regering na beraadslagingen op de grote eenheidspartijdag in 1948 besloten een plan voor een langere termijn uit te werken. En wel een zesjarenplan. Het nieuwe plan kenmerkt zich, voor zover wij beoordelen kunnen, door vier hoofdlijnen: a) politieke, b) maatschappelijke, c) democratische en d) economische.

Dit plan heeft als hoofddoel, mogelijk te maken, dat Polen van de tegenwoordige etappe overgaat naar een

15

16

nieuwe, waarin de Poolse staathuishouding, evenals het gehele maatschappelijke leven zal onderworpen worden aan een radicale verandering van structuur. Door dit zesjarenplan wil de Poolse staat de basis leggen voor een socialistische economische ordening. Men vatte vooral deze drie gebieden in het oog: maximale ontwikkeling van de productie, belangrijke uitbreiding van de tegenwoordige productiebasis der genationaliseerde objecten, verhoging van de materiele volkswelvaart en belangrijke stijging van het culturele niveau van de gemeenschap. Het plan moet ook een enorme verhoging van het tegenwoordige productie-niveau ten gevolge hebben, wil het aan zijn doel beantwoorden.

Hieronder staan enige tabellen, betreffende het plan, die een indruk geven, welk een enorme vlucht de verschillende economische gebieden zullen nemen.

Naast een systematische ontwikkeling van de productie voorziet dit plan in een verdubbeling van de *lichte industrie*; en vooral van de bekledings-, hout-, textiel- en leerindustrie. In een tweevoudige toename der productie van het consumptiebedrijf is eveneens voorzien, waarbij bijzondere aandacht gewijd is aan de ontwikkeling van de vlees-, conserven-, vet- en pharmaceutische productie.

Om de reusachtige taak, die het zesjarenplan op het gebied van de voorlichting zich stelt, te kunnen uitvoeren, moet de productie van schoolbenodigdheden in het viervoudige en de uitgave van schoolboeken in het drievoudige stijgen.

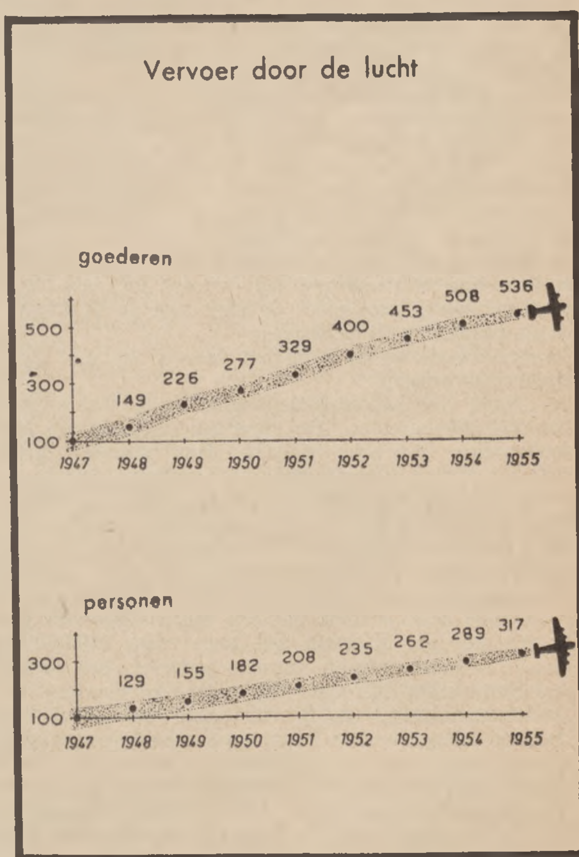
De motorindustrie zal in '53 produceren:

13000 lastwagens	25000 motorfietsen
7000 personenauto's	11000 slepers

De productie van de machines en gereedschappen bestemd voor de landbouw, zal meer dan drie maal zo groot worden. Met meer dan het drievoudige zal ook de productie van kunstmeststoffen, zoals kali en phosphaten stijgen. Meer dan het vijfvoudige zullen de Poolse scheepswerven bouwen. De productie der suikerfabrieken zal van 620000 ton in '49 groeien tot 900000 ton in '55. Het zesjarenplan houdt zich niet alleen bezig met de productie op industrieel gebied, maar zal zich ook toeleggen op artikelen die tot nog toen niet in Polen werden vervaardigd.

Buitengewoon rijk en veelomvattend is dit plan op het gebied van de metaal- en chemische industrie. Men

17

is voornemens in deze jaren in de metaalindustrie over te gaan tot het fabriceren van turbines, verder van machines op alle mogelijke gebieden der industrie, zoals nieuwe typen van draaibanken, electrische locomotieven en motorwagens, slepers, personenauto's en nieuwe typen van landbouwmachines e.d. De chemische industrie zal zich toeleggen op de productie van streptomycine, nieuwe soorten verfstoffen en vele andere producten.
In de lichte industrie, bijv. in de textielindustrie, zal men in ruimere mate overgaan tot het vervaardigen van steelon en andere waterdichte stoffen.
De landbouw zal in de loop van '49—'50 tot grote bloei komen, vooral zullen de openbare landbouwbedrijven, de coöperatieve staatsbedrijven en hun productie ontwikkeld worden.
De productie van de landbouw zal met 45% toenemen, en die der gewassen en het vee respectievelijk met 34% en 66%.
De dorpen zullen van de benodigde landbouwmachines en kunstmest voorzien worden.
De gemiddelde opbrengst per hectare zal van 11,8 stijgen tot 15,8. Voor rogge van 11,2 op 11,3. Voor suikerbieten van 183 op 234.
Voor suikerbieten van 183 op 234.
De bebouwbare oppervlakte zal in principe niet vergroot worden. Polen zal zich in de toekomst meer toeleggen op het verbouwen van voor de industrie bestemde producten.
In de loop van de komende zes jaren zal de veestapel met ongeveer 50% vermeerderd worden en de varkensteelt zal met 56% stijgen (tot 9.000.000 stuks). Evenredig daaraan zal de productie van vlees en dierlijke vetten toenemen. De staatslandbouwbedrijven zullen als voorbeeld dienen van socialistische landbouwbewerking met hogere productiviteit dan de andere bedrijven, waarbij de opbrengst per hectare 185 voor tarwe bedraagt en 17 voor rogge.
In deze zes jaren zal de levering van vlees op steeds systematischer wijze plaats vinden.
Bij het transportwezen is voorzien in de verhoging van het goederenvervoer met 63% en het personenvervoer met 28%.
In 1955 zal het vervoer van personen per auto met 85% stijgen in verhouding tot het jaar '49. Het vervoer door middel van de binnenlandse scheepvaart zal vertwee- bijna verdrievoudigd worden. Op alle gebieden van het transportwezen zal een technische verbetering tot stand gebracht worden met een dienovereenkomstig maximaal gebruik van de bestaande wagenparken en inrichtingen.
De gemiddelde snelheid bij het vervoer zal met 20% opgevoerd worden.
De dépots voor automobielen zullen in '55 het aantal van 110.000 bereiken. De vloot zal ongeveer op het drievoudige gebracht worden. Het zesjaren plan voorziet verder in een aanzienlijke verbetering van de dienstregeling. Bij de posterijen o.a. zullen de wachttijden bij het zenden van telegrammen en het voeren van telefoongesprekken e.d. korter worden.
In het kader van de staatswoningbouw en van de rijkshulp aan particuliere bouwondernemingen zullen gedurende deze periode 660.000 compartimenten gebouwd worden. Hiervan zal men ruim 480.000 in nieuwe wooncomplexen kunnen onderbrengen welke voorzien zullen zijn van alle mogelijke comfort.
De staatsindustrie heeft voor deze zes jaren 290 milliard zloty voor de bouw van arbeiderswoningen uitgetrokken.
Het stimuleren tot het restaureren van gebouwen die beschadigd zijn en die aan verdere destructie bloot staan zal steeds intensiever worden. Om het bouwplan te verwezenlijken moet de arbeidsproductiviteit met 65% toenemen, waarbij er tevens naar gestreefd wordt de productiekosten met 18,5% te verlagen.
De voorziening van die bouwondernemingen met machines en werktuigen zal met 9% stijgen.
In het hele zesjarenplan is men er op uit om zoveel mogelijk materiaal te sparen. Verder zal het nationale inkomen met 97% vergroot worden; deze stijging heeft zowel de verhoging van de maatschappelijke levensstandaard als die van de goederenomzet tot gevolg. Door de verhoging van de industriële- en landbouwproductie en van de verbetering van hun kwaliteiten en de verhoging van de import, zal de algemene waarde van de massaartikelen bestemd voor de consumptie tot ongeveer 58% opgevoerd worden. In verhouding tot '49 zal in het jaar '55 de consumptie per hoofd voor melk met 78%, voor suiker met 41%, voor katoenen weefstoffen met 45%, voor wol met 41%, voor schoenen met 77% en voor zeep met 138% stijgen.
Het aantal kleuterscholen zal met 81% toenemen, het aantal scholieren op zevenjarige scholen zal met 21 % stijgen, het aantal leerlingen op de middelbare scholen zal met 85 % toenemen en dat op de ambachtsscholen met 33 % en er zullen 45 % meer studenten op de technische scholen komen.
Het getal der beursstudenten is nu al bijna verdubbeld.
Het plan voorziet ook in de bouw van schoolbibliotheken en openbare en wetenschappelijke boekerijen.
Het aantal dorpen, dat een radioaanleg bezit, is gegroeid van 5000 tot 25000. En de abonnementen zullen 2½ maal in aantal toenemen. Verder zal in deze zes jaren het aantal bioscopen toenemen met 455 en dat der verplaatsbare (rijdende) bioscopen met 2007.
De rustoorden zullen ook in aantal verdubbeld worden en de ziekenhuizen zullen 15000 bedden meer bevatten.
Het aantal herstellingsoorden zal van 1200 op 3100 komen. Het aantal kindercrèches zal verdubbeld worden.
Het plan voorziet globaal voor investering gedurende deze zes jaren in een bedrag van 3800 milliard zlotys.
Een groot deel van de gebruiksvoorwerpen, die nodig zijn om het plan ten uitvoer te brengen, wordt in het land zelf gemaakt en gedeeltelijk ook uit het buitenland, in hoofdzaak uit de U.S.S.R. ingevoerd, welk land voor 450.000 dollar aan Polen zal leveren.
De leiders van het huidige Polen, de scheppers van het zesjarenplan, accentueren de noodzakelijkheid der verwezenlijking van dit plan door te wijzen op het feit, dat hierdoor alleen de levensstandaard van het Poolse volk verhoogd kan worden, waardoor het socialisme in Polen werkelijkheid wordt.

g.

HERDENKING POOLSE NATIONALE FEESTDAG

Wij herinneren er onze leden en lezers aan, dat de Nationale Poolse feestdag door ons herdacht zal worden in de grote zaal van Krasnapolsky te Amsterdam op Zaterdagavond 23 Juli a.s. om 20 uur, waar o.a. Max Croiset en Hugo van Daalen zullen optreden en waar nieuwe, hier nog niet afgedraaide Poolse films vertoond zullen worden.

KORTE BERICHTEN

De Poolse kunstschatten dienen aan Polen teruggegeven te worden

Het conservatieve Canadese dagblad „Windsor Daily Star" heeft een artikel geplaatst over de Poolse kunstschatten, die tijdens de oorlog naar Canada werden overgebracht en tot dusverre niet aan Polen zijn teruggegeven. In dit artikel wordt het standpunt van de Poolse regering als juist erkend.

Na verklaard te hebben, dat deze schatten tegen het eind van de oorlog in het geheim uit het gebouw van de Poolse ambassade zijn verwijderd en onrechtmatig worden vastgehouden in de provincie Quebec schrijft de krant:

„Zij behoren toe aan Polen en vormen een erfgoed van het Poolse volk. De Poolse regering heeft het volste recht de teruggave te eisen. De gouverneur van de Provincie Quebec, Duplessis, houdt eigendommen vast, **die noch aan hem, noch aan zijn regering behoren, doch die in het geheim** uit een buitenlandse ambassade weggevoerd zijn. De wederrechtelijke vasthouding van deze schatten schaadt de goede naam van Canada."

Successen van Stefan Askenase in Polen

Stefan Askenase, de bekende Poolse pianist, die sedert meer dan 20 jaar te Brussel gevestigd is en in Nederland grote bekendheid heeft verworven, maakt thans een concerttournee door Polen.

Hij beperkt zich hierbij niet tot Warszawa en de belangrijkste steden, doch treedt eveneens op in arbeiderscentra in Silezië.

De Poolse pers uit zich met de grootste waardering over Stefan Askenase, wiens vertolking van Chopin de volledige instemming heeft verworven.

Askenase is de twee en twintigste kunstenaar uit het buitenland die dit jaar in Polen optreedt.

Het jubileum van de wereldberoemde Poolse mathematicus W. Sierpinski

Over de hele mathematische wereld heeft de naam van W. Sierpiński, professor aan de Universiteit van Warszawa, al een heel goede klank. Ook onze mathematici weten zijn grote verdiensten op prijs te stellen, vandaar dat hij mederedacteur is van het Nederlandse mathematische tijdschrift Compositio Mathematica. Ofschoon een algemeen tijdschrift als het onze niet de plaats is, om in detail uiteen te zetten, wat de nieuwe mathematica aan Sierpiński dankt, zij hier toch althans het meest op de voorgrond tredende medegedeeld. Omstreeks 1875 schiep Cantor met zijn „Theorie der Verzamelingen" een nieuwe tak van de wiskunde. Speciaal in Frankrijk, we denken hier aan de namen van René Baire, Emile Borel en Henri Lebesgue vond deze wetenschap (een nieuwe loot aan een oude stam) geniale vertegenwoordigers en naast deze coriphaeën mag dadelijk Sierpiński worden genoemd. De uit deze leer voortvloeiende problemen wachten nog op een definitieve oplossing. Zulk een oplossing kan slechts gebracht worden door mathematici, die over een geweldig abstractievermogen beschikken. En tot dezulken behoort nu ook Sierpiński. Vermeldden wij boven, dat Sierpińki een gezien medewerker is van een in ons land verschijnend tijdschrift, zijn eigen orgaan de Fundamenta Mathematicae, dat geheel gewijd is aan de Leer der Verzamelingen legt toch wel beslag op het grootste deel van zijn werkkracht.

Het was de Duitsers natuurlijk een doorn in het oog, dat de door hen als Unterrasse gequalificeerde Polen op het gebied van een der moeilijkst begaanbare terreinen der wiskunde zulke lauweren verwierven. Nauwelijks waren zij dan ook in September 1939 Kraków binnengedrongen, of de hele drukkerij, waar het 33e deel van de serie gereed lag, werd tot op de grond toe verwoest, waarbij alle manuscripten en drukproeven verloren gingen.

Maar de schennende barbarenhand reikte verder. Niet alleen het dode materiaal moest verdwijnen, ook de levende dragers van die serene wetenschap moesten worden opgeruimd. Sierpiński, die zelf de dans gelukkig ontliep, heeft later een lijst opgemaakt van de talloze assistenten en leerlingen, die de Duitsers als hun slachtoffers uitkozen. Is het wonder, dat de Franse mathematicus Paul Montel, bij de herdenking van deze met mensdom onterende gebeurtenis uitroept „nos langues n'ont pas de mots pour traduire l'horreur de pareils crimes contre la pensée.

Zoals gezegd wist Sierpiński zelf te ontsnappen en nu vieren de Poolse mathematische wereld en kringen ver daar buiten gelegen de dag, waarop hij veertig jaar geleden zijn roemrijke loopbaan aan de universiteit van Warszawa begon.

Onderzoekingen op Pools gebied betreffende de kosmische stralen

Een kleine twee jaar geleden (October 1947) is er van uit de Poolse Academie voor Wetenschappen een commissie in het leven geroepen, wier taak het is een coördinatie tot stand te brengen in het Onderzoek naar de Kosmische stralen op Pools gebied. In deze door wijlen professor Kontstant Zakrzewski gestichte commissie hebben nu de voornaamste Poolse physici zitting. Zij organiseerde twee centrale onderzoekingen, de ene had de zoutmijnen van Wieliczka tot haar terrein gekozen, de ander zocht als experimentatieveld een van de hoogste toppen van het Tatragebergte, de Kasprowy Wierch. In de mijnen had men tot op 270 meter diepte een stroom aangebracht, terwijl alle ingangen geïsoleerd zijn.

Het spreekt van zelf, dat ook de niet-Poolse wetenschappelijke wereld haar belangstelling voor deze proefnemingen aan de dag legde en legt. Deze belangstelling kwam het eerst tot uiting bij een te Kraków gehouden internationale conferentie van onderzoekers op het gebied der Kosmische stralen, waarbij onze landgenoot Prof. J. Clay een grote rol speelde. Een van de zittingen van deze conferentie vond in de bovengenoemde zoutmijnen plaats (op een diepte van 100 M.). De buitenlandse gasten waren enthousiast ten eerste over de ontvangst, die hun ten deel viel, maar niet minder over het peil dat de Poolse wetenschap thans na jarenlang gedwongen stilstand, weer inneemt.

Stanislaw J. Jelonek, handelsattaché in Nederland, toegevoegd aan de Poolse Legatie in Den Haag ontvangt dagelijks van 10—1 u. op zijn kantoor, Alexanderstr. 24, Tel. 180202 en 114449.

BISKUPIN,

De resten van de houten palissade

In de zomer van het jaar 1935 vestigden vissers, die in een meer in de streek van Poznan in West Polen aan het vissen waren, de aandacht op rechtopstaande palen die boven het wateroppervlak uitstaken.
Van oudsher waren legenden in omloop, dat zich op de bodem van het meer een oude stad zou bevinden, die als straf voor zonden door de inwoners begaan, verdronken zou zijn. De vissers deden van hun ontdekking mededeling aan een schoolhoofd, die op zijn beurt de Universiteit in kennis stelde. De universiteit zond studenten in de archeologie naar het dorp Biskupin. Het toeval wilde, dat het jaar 1935 een droog jaar was, waardoor het water van het meer laag stond. De onderzoekingen van de studenten brachten aan het licht, dat zich onder water een praehistorische stad bevond. In de daarop volgende jaren zette men het onderzoek voort en in 1939 gelukte het het gehele complex bloot te leggen. Het bleek dat de nederzetting op een voormalig eiland lag. Zij was uitsluitend uit hout opgebouwd. De praehistorische Slavische stad bleek gebouwd te zijn ongeveer twee en half duizend jaar geleden. Dat was het resultaat van de „opgravingen van Biskupin".
Gedurende de oorlog was het gebied van het meer door de Duitsers bezet, die in het geheel geen belangstelling hadden voor verdere opgravingen. De bouwstructuur, het soort graven en een groot aantal andere bijzonderheden van deze geheimzinnige stad die duizenden jaren op de bodem van het meer stond, toonden aan dat men hier te doen had met een bouw van Slavische oorsprong. De nederzetting behoorde tot de overblijfselen uit het tijdperk van de z.g. Lausitzer cultuur, die zich uitstrekte tussen de rivieren de Boeg en de Elbe. De Nazi's verbrandden de reeds aangevangen herstellingswerken, maar de opgravingen die meer dan 2500 jaar de invloeden van

Arbeiders bij het werk in Biskupin

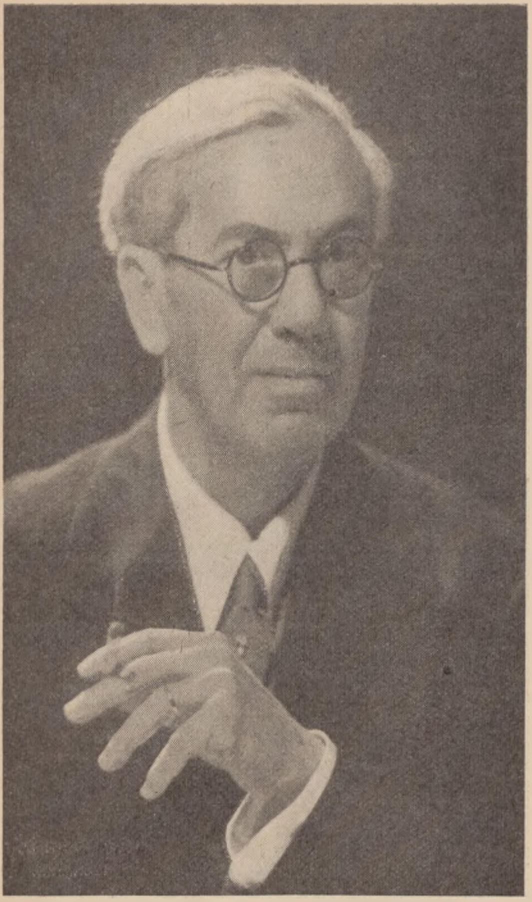
het Slavisch Pompei

het water weerstonden, hielden ook stand tegen de 7-jarige bezetting.
In 1945 begonnen de Polen opnieuw met de opgravingen.
De ontdekking van Biskupin was zeer zeker van grote wetenschappelijke betekenis.
Eindelijk is het gelukt een gehele Slavische stad behouden te ontdekken, gelijkend op Pompei, echter niet beschermd door lava maar door modder. De stad had een ovale vorm doorsneden met 11 op precies dezelfde afstand van elkaar gelegen straten. De straten waren 3 meter breed en afgezet met balken van eikenhout. De huizen bestonden als regel uit drie kamers en hadden een ronde stenen haard, de grond was van hard leem of uit hout vervaardigd. Hout bleek het voornaamste bouwmateriaal van Biskupin.
De gehele stad was als een verschansing omgeven door een houten palissade ter hoogte van ongeveer 4 meter. Men vond een poort die naar de stad leidde, op dezelfde wijze gebouwd als in latere tijden poorten van vestingen der steden.
Het water heeft vernielend op vele voorwerpen ingewerkt. Er werden geen overblijfselen van kleren gevonden, maar er zijn wel vele voorwerpen van aardewerk bewaard gebleven zo ook vaatwerk, gereedschappen (uit metaal, steen en hout).
Verder is gebleken, dat de inwoners van de stad reeds paarden, koeien, varkens, schapen, geiten en honden bezaten. Van gevogelte zoals kippen e.d. zijn evenmin als van katten beenderoverblijfselen gevonden.
Wel trof men nog aan verschillende resten van graan, zoals b.v. 4 verschillende soorten van gerst, haver en tarwe, ook bonen, erwten, linzen, papaver en vlaszaad. De bewoners gebruikten ijzeren en bronzen sikkels. Op het aardewerk, dat beschilderd is, ziet men voorstellingen van jachten op paarden en herten.
De vrouwen droegen versierselen van barnsteen en blauwglas vervaardigd in Egypte en Venetië.
Een bewijs dat de handelsbetrekkingen van de bewoners zich tot zover uitstrekten.
Uit de beschilderingen van ander aaardewerk is te zien, dat de Biskupiners de zon vereerden en geloofden aan een leven na de dood. Lijken werden op brandstapels verbrand. Interessant is het dat men ook kinderspeelgoed gevonden heeft, zoals ratels, fluiten, poppetjes en miniatuur aardewerk.
Het schijnt dat de plotselinge ondergang van de stad veroorzaakt werd door een overstroming. De bewoners van Biskupin hebben dat aan zien komen. Ze hadden hun stad op een ontoegankelijke plaats gebouwd en bovendien legden zij er om heen nog een wal aan, die ze ook tegen het water moest beschermen. Dit gelukte echter niet. Door het voortdurend stijgende water van het meer werd de stad bedreigd door langzame verdrinking; de katastrophe van de overstroming versnelde het tempo van de ondergang.
Het is aan geen twijfel onderhevig dat in dit gebied twee en half duizend jaar geleden een Slavische bevolking leefde, een landbouwend volk, dat een eigen staatsstructuur bezat, een religieuse overtuiging had, dat ambacht en aardewerk kende, dat handel dreef en aandacht schonk aan de opvoeding van de jeugd en in staat was een verdedigbare stad te bouwen.
De huidige werkzaamheden hebben vele geheimen aan de diepte van het meer onttrokken.
De afbeeldingen stellen voor het verloop van de werkzaamheden bij het uitgraven van de wal van Biskupin, de overblijfselen van de oude wal en op de in vogelvlucht genomen foto's zien wij fundamenten van twee oude huizen. Zo ziet dus het „Slavische Pompei" op Poolse aarde er uit.

Gezien in vogelvlucht

Muziekleven

Ignace Neumark

Ignace Neumark — de Poolse dirigent — geboren in Warszawa, is in Holland zeer bekend door zomerconcerten, die hij nu reeds sedert 1922 in het Kurhaus te Scheveningen leidt.
Voor de oorlog dirigeerde hij geregeld in Polen; de Duitsers die ook hem hier overvielen deden hem in 1940 vluchten, eerst naar Frankrijk, tenslotte naar Amerika.
Na de oorlog werd hij terstond naar Holland teruggeroepen om het eerste openingsconcert na de bevrijding te dirigeren.

Voor het eerst sedert 10 jaar bracht Ignace Neumark dit voorjaar een bezoek aan zijn vaderland en wij vonden de dirigent bereid iets over het muziekleven daar te vertellen.
Het is eigenlijk voor West-Europa moeilijk te begrijpen wat zich op cultureel gebied in Polen afspeelt. Wanneer men zich bedenkt hoe intens het gehele land, en vooral Warszawa verwoest is, dan begrijpt men niet hoe het mogelijk is dat mensen zulk een enorme geestdrift kunnen opbrengen en zoveel muziek in zich opnemen als nu.
Er is een groot verschil waar te nemen met het leven van voor de oorlog. Een van de oorzaken hiervan is wel dat toen de sociale voorwaarden voor musici niet gemakkelijk waren. Zij moesten om aan hun dagelijks brood te komen allerlei bijbaantjes aannemen. Zo speelden in de grote steden vele musici 's nachts in bars, wat zeer vermoeiend was en hun werk en repetities niet ten goede kwam. Ook waren de pensioenregelingen zeer onvoldoende.
Thans na de oorlog zijn de toestanden geheel anders; het gehele culturele leven wordt gesteund door de staat. Voor de oorlog bestonden in Polen twee op zeer behoorlijk niveau staande symphonieorkesten: het Philharmonisch en het Radioorkest.
Er waren nog verschillende andere orkesten, maar door de grote moeilijkheden waarmede zij te kampen hadden en die wij al even hebben aangeduid, waren zij niet op een behoorlijk peil. In 1939 heeft men nog geprobeerd via de radio een oplossing te brengen, maar ook hier was de economische basis niet stevig genoeg. Een zekere moe- en matheid was onder deze omstandigheden bij de musici wel iets onvermijdelijks.
Het muziekleven in het naoorlogse Polen is daarentegen impulsief en geestdriftig. Niet alleen dat er een enorme belangstelling is van de zijde van het publiek, maar er is ook een enthousiasme en toewijding bij de uitvoerenden, waarvan men zich in het Westen geen voorstelling kan maken. In Polen bestaan op het ogenblik 10 symphonieorkesten, verschillende operagezelschappen, bovendien heeft iedere stad een eigen toneel. In Warszawa en in vele andere steden is ondanks de ruïnes de toeloop naar concerten zo groot, dat programma's dikwijls herhaald moeten worden. In Katowice dirigeerde ik een concert, waarvoor zoveel belangstelling bestond, dat de directie besloot de volgende dag een herhaling te geven. En hoewel er slechts des morgens een enkele aankondiging gedaan werd via de radio, waren 's avonds alle plaatsen verkocht. In Katowice zijn thans twee orkesten: het Radio- en het Silezisch Philharmonisch orkest. Het eerste gaat het volgende jaar naar Warszawa als de studio daar gereed is. Het Silezische orkest is weliswaar gevestigd in Katowice, maar het geeft concerten in het gehele kolendistrict. Zo dirigeerde ik in Sosnicowice, waar het orkest nog nooit was geweest; ik gaf daar o.a. Beethovens Eroica, voor een publiek dat voor de eerste maal in zijn leven Beethoven en vermoedelijk zelfs een symphonieorkest hoorde. De aandacht was intens.
Ook de mentaliteit van een orkestmusicus is in Polen anders dan in het Westen. Het is een jonge generatie, de oudere is, men kan wel zeggen, geheel weg. Het is onbegrijpelijk hoe deze jonge mensen in de korte tijd na de oorlog voldoende gelegenheid hadden om te

in Polen

studeren, en op een dergelijk peil te komen. Temeer nog wanneer men bedenkt, dat er een groot gebrek in aan goede instrumenten. De conclusie waartoe ieder moet komen is deze, dat er een zeer talentvolle jeugd opgroeit, die de traditie van Polens muzikaliteit ten volle handhaaft.
Een andere handicap is dat in Warszawa de beide muziekbibliotheken zijn verbrand en daarmede tot de laatste noot toe alle muziek. In het gehele land ruilt en leent men nu van elkaar partituren; men speurt bij particulieren naar zakpartituren en dagen en nachten worden besteed aan het uitschrijven ervan. Fouten zijn hierbij natuurlijk onvermijdelijk; maar nooit bemerkte ik tekenen van ongeduld op de repetities.
De huidige generatie van orkestmusici in Polen heeft grote algemene belangstelling. Bij nieuwe werken uit het buitenland wil men alles weten over componisten en leven. Zo voerde ik in Krakau uit van Hendrik Andriessen de Variaties op een oud thema van Kuhnau. Reeds tijdens de eerste repetities werd mij gevraagd wat naders over de componist en zijn werk in Holand te vertellen. Het orkest dat met grote toewijding het stuk instudeerde was zo vol geestdrift, dat het een telegram zond naar Andriessen, die daar zeer door getroffen was.
De veranderde mentaliteit komt ook uit in het enorme verantwoordelijkheidsgevoel t.o.v. het werk dat men speelt, een verantwoordelijkheidsgevoel, dat voortkomt, niet uit dwang van buiten, maar uit de kunstenaars zelf. Het aantal repetities dat ter beschikking staat is veel groter dan hier in het Westen mogelijk is.
De belangstelling voor moderne muziek is zeer groot, zowel voor de werken van Poolse als van buitenlandse componisten.
Behalve voor de uitvoerenden wordt op het ogenblik ook veel gedaan aan de arbeidsvoorwaarden voor de jongere componisten, zodat zij hun scheppingsmogelijkheden kunnen verwerkelijken.
Een Poolse muziekuitgeverij geeft prachtig gedrukte partituren uit van de werken van de jongere componisten. Velen van hen wonen in de provincie waar zij leidende functies hebben aan een van de vele conservatoria, waardoor tevens het muziekleven in de kleinere steden wordt gestimuleerd.
De staat biedt alle mogelijke hulp opdat het culturele leven zich kan ontplooien.
Nadat Ignace Neumark ons vol geestdrift had verteld over de muziek, heeft Mevrouw Neumark, een Hollandse van geboorte, ons iets medegedeeld over haar indrukken uit Polen, dat zij voor de eerste maal bezocht.
In de eerste plaats, zo vertelde Mevr. Neumark, heeft mij de moed getroffen van de Polen, die de haast bovenmenselijk zware taak, om het verwoeste land op te bouwen aan het volvoeren zijn.
Geen klacht heb ik gehoord over hun moeilijkheden en verliezen zelfs niet van mensen die vroeger paleizen en landgoederen bezaten, nu alles kwijt zijn en op een klein kamertje wonen.
Er is slechts één wil, Polen moet weer worden opgebouwd. Ook de kunstzinnigheid en buitengewone hoffelijkheid (die mij zeer weldadig aandeed) maakten op mij grote indruk.
In Krakow b.v. waar niets is beschadigd kan men

volop genieten van de 79 zeldzaam mooie kerken, de musea, het oude koningsslot Wavel en de verdere oude bouwwerken uit de Baroc en Renaissance.
En dan heb ik Auschwitz gezien. Daar lag o.a. nog een „restantje” vrouwenhaar van 25000 vrouwen, daar waren zalen met babykleertjes en kleding van Katholieke priesters.
In een als kapel ingerichte ruimte, ligt een krans voor een photo van een van deze geestelijken, die zijn leven gegeven heeft voor een jonge Pool die kans had gezien te vluchten en zoals dat gebruikelijk was bij de Duitsers, werd dan de naaste familie gevangen

genomen. Ze moesten drie dagen zonder eten of drinken buiten staan in iedere weersgesteldheid tot de vluchteling weer gevangen was. Lukte dit niet, dan werd de gehele familie vermoord. De geestelijke heeft toen zijn leven gegeven voor de jongen. Men moet dit alles gezien hebben om enig begrip te krijgen van het onnoemelijke leed van deze millioenen ongelukkigen.
Op het plein waar de executies werden uitgevoerd, soms duizenden per dag, zien de stenen nog roodbruin van het bloed. Het kamp Birkenau overtreft Auschwitz nog aan verschrikking, daar leefden tienduizenden in krotten zonder verwarming, licht, water en riolering.
De drie grote crematoria met een capaciteit van 20.000 mensen per crematorium staan daar nog als een felle aanklacht tegen dit barbarisme. Toch bleken deze crematoria nog niet groot genoeg, volgens in Auschwitz gevonden tekeningen en plannen wilde men de beide kampen vergroten, het geheel zou de toepasselijke naam „Himmlerstad" hebben gekregen en met het bouwen van drie nog grotere crematoria was al begonnen. Dat was de toekomst voor West Europa!
Even verder in een grote open plek in een bos, staat een eenvoudig kruis van twee geteerde balken en daar ligt de as verspreid van ontelbare mannen, vrouwen en kinderen.
Meer mensen moesten in de gelegenheid zijn dit alles te zien, opdat wij nooit vergeten en opdat ieder van ons zijn hele persoonlijkheid inzet voor een betere wereld.
Een niet te vergeten druk om dit onbeschrijfelijke leed, heb ik, Hollandse vrouw, behouden na mij bezoek aan wat eens was de hel van Auschwitz.

Iets over de studie der Folklore en Ethnographie in Polen

✶

Het is reeds nu in deze kolommen uiteengezet, maar het mag nog wel eens herhaald worden: de tentoonstelling over Poolse volkskunst die enige weken lang in het Stedelijk Museum te Amsterdam te bezichtigen was, is een opgekend succes geworden. Hier kan men nu met eigen ogen aanschouwen welke diepten de eenvoudige Poolse landman in zijn spontane kunstuitingen wist te bereiken, welk een ongekende innigheid hij in zijn met eindeloos geduld gesneden en geboetseerde beeldjes vermocht te leggen. Het is dan ook goed, dat een Hollandse kunstenaresse van naam, Mevrouw Betsy Bayens in ons tijdschrift haar indrukken over deze tentoonstelling heeft weergegeven, het is dubbel verheugend, dat een dichter van een geheel andere levensvisie als J. W. F. Werumeus Buning in „Elsevier" van een soortgelijke opgetogenheid getuigenis aflegt. Men duide het een minnaar der folklore in het algemeen en van de Poolse folklore in het bijzonder niet te kwade, dat bij hem toen hij de zalen van het Stedelijk Museum doorschreed, telkens herinneringen opkwamen aan hen, die er hun levensarbeid van hadden gemaakt een liefdevol onderzoek te wijden aan de Poolse legenden, volksliederen, dansen, spreekwoorden, enz.
Met een enkel woord willen wij enige van deze hier vrijwel onbekende Poolse folkloristen herdenken, het spreekt van zelf, dat wij ons hierbij tot de hoofdzaken beperken. Anderzijds schuwen wij 't niet van uit het terrein der Folklore andere aangrenzende gebieden te overzien, ook enige Poolse ethnografen, ethnologen en zelfs sociologen zullen dus in dit artikel genoemd worden.
Men kan wel zeggen, dat de Poolse folklore een gedeelte van haar stuwkracht ontleend heeft aan een Pan-Slavistische tendens (ik gebruik dit gevaarlijke woord met de grootste omzichtigheid), die van ouds in het Poolse volk heeft geleefd. We kunnen om deze te constateren al heel ver in de geschiedenis teruggaan; voor ons doel is het genoeg, om de grote Poolse Renaissance dichter Kochanowski als kroongetuige op te roepen. Zal hij niet in zijn beschrijvend gedicht Proporzec (De Standaard) bij de vermelding van de gevoelige nederlaag, welke de Duitse orde in deze landen (het Poolse grensgebied) geleden heeft, tevens met trots dat Slavische ras herdenken, dat afstammend van de Sarmaten zich gevestigd had aan de voet van die Prometheus-bergen (bedoeld wordt natuurlijk de Kaukasus) om een gebied te bestrijken, dat zich uitstrekte tot de „IJsoceaan" en dat bij zijn verder voortdringen in Westelijke richting „de koude Elbe" bereikt had. En zoals ik al boven zei, deze liefde voor dat ene grote ras, waarvan men zich als een belangrijk onderdeel beschouwde, zette in de volgende eeuwen verschillende geleerden (onder hen bevonden zich gelukkig velen, die geleerdheid aan kunstlievenuheid paarden) aan, om een onderzoek in te zetten naar zeden en gewoonten van die verschillende Slavische volkeren. Een der voornaamste op dit gebied, Jan Potocki (eind achttiende eeuw) maakt het ons al bijzonder gemakkelijk, omdat hij de resultaten van zijn onderzoek voornamelijk in het Frans publiceerde; zijn Chroniques, mémoires et recherches pour servir à l'histoire de tous les peuples slaves blijft nog altijd een merkwaardig werk.
Voor ons doel is Adam Czarnocki misschien nog wel belangwekkender. Deze verarmde Poolse edelman had in 1808 dienst genomen in het leger van het Groothertogdom Warszawa en hij werd daarom later door de Pruisen veroordeeld, zij dwongen hem om zijn hele leven in hun leger te dienen. Al zal het hem dan ook later lukken te ontvluchten, hij was in ieder geval genoodzaakt maandenlang tochten door het onmetelijke Russische rijk te maken. Hier ontwaakte zijn liefde voor de studie der zeden en gewoonten van de Oost Slaven en eenmaal naar zijn vaderland teruggekeerd zal die liefde niet verflauwen. Integendeel; onder de nu aangenomen schuilnaam Zorjan Dołęga Chodakowski bereist hij Wolhynië en de Oekraïne en hij wordt geboeid door de liederen, welke zijn oor opvangt, door de ruïnes van vergane grootheid, die zijn oog aanschouwt. Beluisteren we hem in zijn romantische vervoering: „Welk groter geluk bestaat er op deze aarde dan rond te mogen dolen onder het volk en de gelegenheid te benutten het le-

ven dezer mensen in zijn rustieke kracht te leren kennen. Het getuigt al van een slechte inborst als men dit volk niet met een broederlijke liefde leert beminnen.” Nergens komt die bedwelmende vervoering, die hem bevangt bij de studie van het oud Slavisch verleden krachtiger tot uiting, dan in zijn verhandeling „O Slowiańszczyznie przed chrzescijaństwem” — De Slavische volkeren voor het Christendom.

Al moge ’t dan bij het schrijven voor een West Europees publiek nutteloos genoemd worden lang stil te staan bij het werk zijner volgelingen (we denken hier aan een Surowiecki met zijn Sledzenie początku narodów Slowiańskich — Onderzoek naar de oorsprong der Slavische volkeren) en aan vele anderen, toch zij hier uitdrukkelijk vermeld, dat deze nijvere vorsers bevruchtend hebben gewerkt op groteren die na hen kwamen. Het kost ons geen moeite de sporen hiervan te ontdekken in Mickiewicz’ lezingen over de Slaven, welke hij te Parijs hield en die elders in dit tijdschrift gememoreerd worden, we vinden deze invloeden ook nog terug in de geschiedenisphilosofie van die andere grote Poolse dichter Krasiński, welke philosofie vooral neergelegd is in zijn O Trojcy w Bogu i człowieku — Over de triniteit in God en in de mens.

Terugkerend naar ons eigenlijk onderwerp richten we ons thans meer naar het centrum van de folklore en stuiten daar op twee zeer merkwaardige mannen — we denken aan Wincent Pol en Oskar Kolberg. De eerste was in zijn tijd (± 1840) een met lof vermeld dichter, men is al blij als men uit zijn De Herinneringen van Benedictus Winnicki (Pamiętniki Imci Pana Benedykta Winnickiego) een matte nagalm opvangt van Pan Thadaeusz, maar niet hierom leeft hij nog in de herinnering van het Poolse volk. Zijn hoofdverdienste bestaat hierin, dat hij, die in bovengenoemd dichtwerk en nog in enige andere het Poolse landleven bezingt van uit het eenzame dorp, waar hij een deel van zijn leven sleet, het achterland in trok, om in het Carpathengebied de oude zeden en gewoonten van de inwoners dezer streken te bestuderen. Hij zal dan later als professor aan de Universiteit te Kraków deze liefde overdragen op een leerling, die wel eens de vader van de Poolse folklore genoemd is — we bedoelen geen ander dan de reeds vroeger in deze kolommen vermelde Oskar Kolberg, wien het geluk te beurt gevallen is de vriendschap van Chopin te mogen verwerven. Kolberg heeft het resultaat van zijn folkloristische studie neergelegd in een oeuvre, dat meer dan 40 delen beslaat. Reeds de ondertitel roept onze belangstelling op: Lud, jego zwyczaje, sposóbżycia, mowa, podania, przysłowia, klechdy, gusła, zabawy pieśni, muzyka i tańce — het volk, zijn gewoonten, levenswijze, uitdrukkingen, legendes, spreekwoorden, verhalen, bijgeloof, spelen, zangen, muziek, dansen.

Natuurlijk is dit werk, dat in de jaren 1865—1890 opgebouwd werd niet meer up to date, maar het vormt nog altijd een hechte basis, waarop lateren konden voortbouwen.

Voor wij nu enige namen noemen gaan van enkele wetenschappelijke werkers op de gebieden der folklore en ethnografie zij nog even een dichter gememoreerd, die als tijdgenoot van Kolberg bij voorkeur verwijlt bij de landbevolking, wier lief en leed hij dan ook als geen ander vermocht uit te beelden, wij bedoelen Ludwig Krondratowicz, meer bekend onder zijn nom de plume Ladislas Syrokomla (1823—1862). Ieder, die zich verdiepen wil in het zieleleven van hen, die kunstwerken schiepen, als die, welke op onze tentoonstelling te aanschouwen zijn, leze zijn Pocztylion (De Postbode), leze ook zijn Jan Dęborog Dzieje jego rodu, głowy i serca Jan Dęborog, de geschiedenis van zijn familie, zijn hoofd en zijn hart.

Het volksleven is uitermate rijk geschakeerd in zijn verschillende uitingen, welnu ieder vindt wel iets van zijn gading bij de studie der vele Poolse werken op dit gebied. Enkele losse grepen: ge interesseert u b.v. voor de woningbouw en de huisornamenten van de Tatra-bewoners, ziet dan de studies te bemachtigen van W. Matlakowski, die als medicus jarenlang in deze streken heeft gewoond en ze beter dan wie ook kent. Een ander meer linguistisch georiënteerd zal zijn belangstelling richten naar Silezische dialecten — hij kloppe aan bij Cińciala, die op dit gebied baanbrekend heeft gewerkt.

Ik acht het niet uitgesloten, dat enkelen mijner lezers de betekenis dezer regionale studies erkennend toch naar bredere horizonten uitzien; laten wij hun de verzekering geven, dat de Poolse ethnographie en ethnologie hun heel wat kan bieden. Dit is al het geval met de oude vertegenwoordigers van deze wetenschappen, dit geldt à fortiori van de nieuweren, die hier als overal met geperfectioneerde methoden en hulpmiddelen werken. Van de eerste categorie noem ik b.v. Karlowicz. Zijn boek over de oorsprong van de mens (O pochodzeniu człowieka) opereert naar onze smaak nog te lichtvaardig met het evolutiebegrip, letten we op het jaar van verschijning (1903), dan zijn we er ons van bewust, dat men toen nog veel als zeker aanvaardde, wat later op zijn gunstigst dubieus is geworden.

Noemde ik Karlowicz als een representant van de oudere ethnologie, de nieuwe is al zeer goed vertegenwoordigd in de persoon van Ludwik Krzywicki († 1941). Zijn werk getuigt van een diepgaande studie op de terreinen van anthropologie, praehistorie, economische geschiedenis, economie, sociologie, demographie, ethnographie en ethnologie. Wie hem op zijn best wil leren kennen neme zijn werk Ustroje spoleczne i gospodarcze w okresie dzikości i barbarzyństwa (de sociale en economische structuren in de oertijd) ter hand, terwijl de niet Pools lezenden een indruk van zijn werkmethode kunnen krijgen uit zijn Primitive Society and its vital Statistics (1934).

Maria Czaplicka koos landen buiten Polen gelegen tot arbeidsveld; voor ieder, die als ondergetekende zich bezig gehouden heeft met de studie van de Volkeren in de Sowjet Unie levert haar Aborignal Siberia, a study in social anthropology onontbeerlijk materiaal.

Ik kom nu te spreken over de primus inter pares der Poolse ethnograaf-ethnologen een man met een wereldnaam Bronislaw Malinowski. Polen kan het betreuren, dat hij vroegtijdig zijn land verliet en zijn werken in het Engels publiceerde, hij droeg de naam van het volk, tot hetwelk hij bleef behoren wijd en zijd uit door zijn „The Argonauts in the Western Pacific”, door zijn „The sexual life of savages” (vrucht van bedachtzame Freud-studie, zonder zelotische overdrijving) en waar vóór zijn verschijning in de wetenschappelijke arena de Trobiandeilanden slechts aan enkelen bij name bekend waren, daar heeft hij door zijn diepgaande studies deze archipel een zekere beroemdheid weten te verlenen. Eindigen wij deze korte vermelding van deze merkwaardige man met de opmerking, dat hij zich in zijn posthuum oeuvre eveneens als een geschoold Afrikanoloog openbaarde.

Ik zou in dit toch al zeer onvolledige referaat een niet aanvaardbare lacune achterlaten, indien ik de naam van Stephan Czarnowski geheel onbesproken liet. Deze uit Durkheim’s school voortgekomen

Poolse socioloog is ook al weer makkelijk te benaderen, daar zijn hoofdwerk Le culte des héros et des conditions sociales: Saint Patrick, heros national de l'Irlande in het Frans verschenen is.
En om de rij nu werkelijk af te sluiten, zij nog even de naam van Jan Stanislaw Bystroń (geboren 1882) genoemd, wiens hoofdwerk Megalomania narodowa (De nationale Megalomanie) helaas nog altijd zijn actuele betekenis behoudt. Men kan nu eenmaal geen letter neerschrijven over Pools cultuurleven zonder dat men op Duitse wandaden stuit. Ook de grote ethnologische verzamelingen hebben het moeten ontgelden. Het museum te Warszawa, dat op dit gebied een buitengewoon rijke exotische sectie bezat werd in September '39 geheel verwoest. Hetzelfde lot viel het Silezisch Museum van Katowice te beurt. De reeks is daarmee geheel niet ten einde. Naar iedere voorname collectie strekte de barbaar zijn schennende hand uit en het mag werkelijk toeval worden genoemd, dat er nog een deel is gespaard gebleven. Dit geldt b.v. van de musea te Kraków en te Lódz. En natuurlijk nemen de musea ook in het kader van het opbouw-programma een voorname plaats in. In tal van provincieplaatsen — we noemen Gliwice en Chorzów zijn al weer locale musea verrezen. Ook het onderzoek is in volle gang. Hier moest men eveneens weer een nieuw kader samenstellen daar — behoeft 't eigenlijk nog gezegd te worden? — daar een aanzienlijk getal geleerden in de kampen en elders was bezweken.
Doch wat voor alle sectoren van het Pools cultureel leven geldt, is natuurlijk hier ook van kracht. Leerlingen van de gestorven of vermoorde meesters hebben de leiding in handen en zo doceert een Moszyński te Kraków, een Czekanowski te Lublin, een Zawistowicz te Lódz, een mevr. B. Stelmachowska te Torun. Ook deze opsomming van hoogleraren en lectoren in de Folklore, Ethnographie, Ethnologie en Sociologie maakt geen aanspraak op volledigheid. Wij eindigen dit overzicht met het uitspreken van de wens, dat er een intensiever contact moge komen tussen de Poolse en Nederlandse onderzoekers op deze rijke gebieden, terwijl de schrijver dezer regelen dan nog zijn dank betuigt aan Mevr. Anna Kutrzeba, in wier waardevolle bijdrage in het Bulletin de l'Académie Polonaise, hij tal van gegevens vond die hij voor zijn doel kon gebruiken.

P.

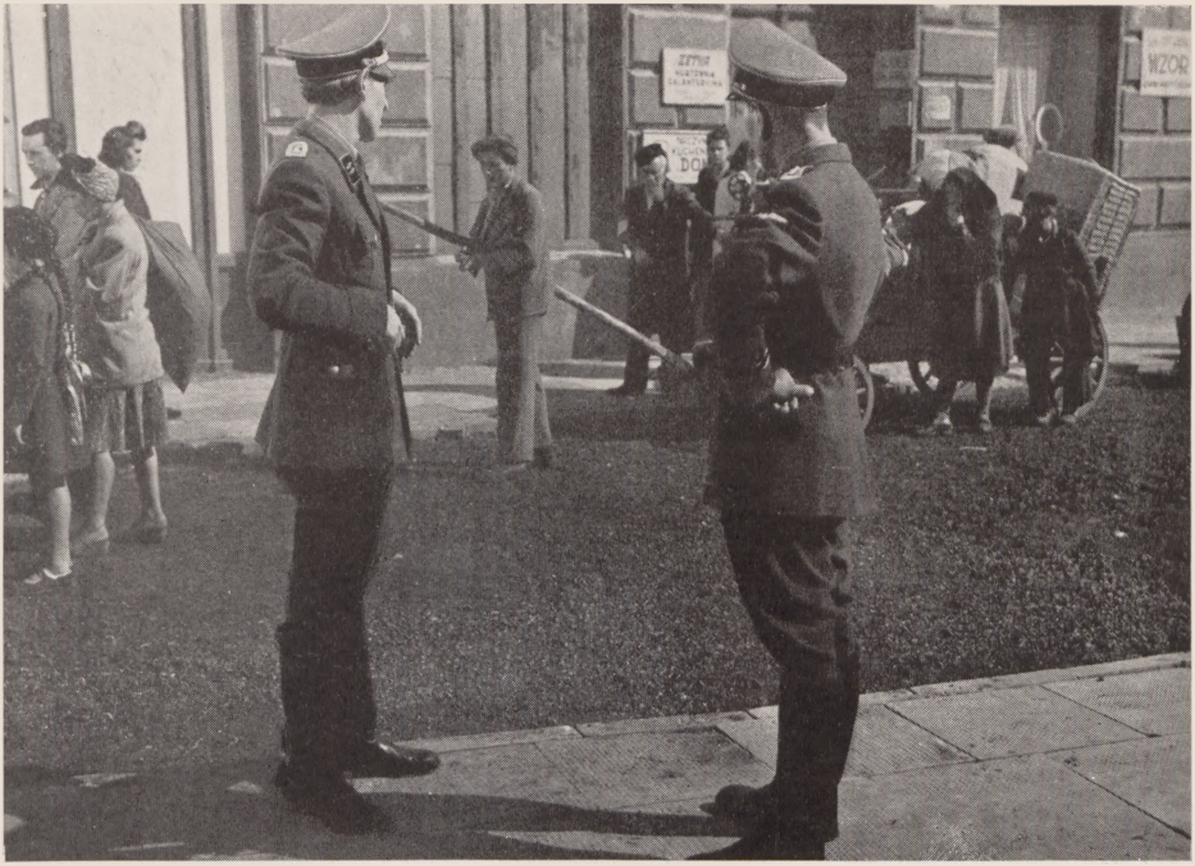
De gehele vloot vaartklaar op 22 Juli 1949

✶

Nog het een en ander over het bouwen van schepen voor Polen. Wij hebben te dezer plaatse reeds meermalen geschreven over de levering van schepen aan Polen. Nog nooit echter was het zo noodzakelijk als nu, om een balans te maken betreffende deze leveringen. Het handelsverdrag, dat in 1947 werd gesloten tussen de Stichting Nederlandse Scheeps E.C. en de Poolse Handels importmaatschappij Polimex, loopt weldra af.
Van een serie van 22 stuks, bestemd voor de scheepvaart op de Oder zijn er reeds zeven in Polen (3 van 500 P.K. en 4 van 250 P.K.) Zij brengen kolen van Silezie naar Szczetin en stroomopwaarts Zweeds erts voor de Poolse hoogoven industrie.
Bovendien zijn er reeds in de havens Gdańsk en Szczecin vier loodsboten in de vaart uit de serie van zeven, die hier gebouwd worden. De overige objecten zijn zover klaar, dat zij door de betreffende commissie in ontvangst genomen kunnen worden. En als alles naar wens gaat, dan zal de overdracht plaats vinden op de *22ste Juli, de dag, waarop geheel Polen zijn bevrijding viert.* De gehele vloot zal dan vaartklaar zijn voor Polen.
Behalve deze bovengenoemde sleep- en loodsboten zal eveneens afgeleverd kunnen worden de eerste grote zee-sleepboot: de ijsbreker Miroslaw, (400 P.K.), Tevens ook kleinere objecten, zoals laadbommen en schroeven voor schepen, die op Poolse werven gebouwd worden.
Wij hebben belangstellend geïnformeerd naar de bevindingen omtrent de reeds afgeleverde schepen en we verklappen geen „Regeringsgeheim", wanneer wij mededelen, dat het op het ogenblik nog moeilijk te zeggen is, hoe de schepen in het gebruik blijken te functioneren. Men had reeds van te voren vermoed, dat er zekere kinderziekten zouden optreden, maar deze worden overeenkomstig de garanties hersteld door Hollandse vaklieden (op ieder schip werkt een Hollander tezamen met een Pool).
Over de gehele linie valt te constateren, dat iedere werf zijn kinderen zo goed en degelijk mogelijk heeft toegerust, alvorens ze naar het buitenland te zenden, want ze zijn immers de levende reclame voor hun moeder, de werf.
Toch zijn er werven, die dit niet geheel en al beseft hebben en hun kinderen zijn niet in staat veel reclame voor ze te maken.
Naar wij vernamen kunnen de betrekkingen tussen de Poolse opdrachtgevers en de Nederlandse afleveraars bij het ten einde lopen van het verdrag, goed genoemd worden. Er is een sfeer van eerlijkheid en van wederkerige welgezindheid en samenwerking. Daarom is de horoscoop voor de toekomst gunstig te noemen.

Red.

Redactie-Secretariaat:
TIJDSCHRIFT NEDERLAND-POLEN
BUREAU NEDERLAND-POLEN
(geopend dagelijks van 9—1 u.)
beide gevestigd te Amsterdam
J. W. Brouwersplein 7
Redactie Telefoon 26082 Leiden
Postgiro No. 518467 t.n.v. de Penningmeester van de Ver. NEDERLAND-POLEN TE LEIDEN

Verdrijving van de Joden naar het Ghetto.

„De waarheid kent geen grenzen"

Onder deze titel zal binnenkort een nieuwe Poolse film in de Nederlandse bioscooptheaters worden vertoond. „Ulica Graniczna" (Grensstraat) zo heet de film in het Pools, is de tweede grote speelfilm, die voor het Nederlandse publiek te zien zal zijn. Polen heeft sedert de bevrijding reeds 7 lange films vervaardigd. Vijf er van hebben als onderwerp de gebeurtenissen tijdens de bezetting. Genoemde film, die reeds in Nederland is, en die wij het voorrecht hadden te zien, zal het Hollandse publiek zeker nog meer interesseren, dan „De Laatste Etappe". In verschillende landen van Europa en ook elders trekken de Poolse filmproducten steeds grote belangstelling en in het bijzonder de film waarover wij hier schrijven.

Drie millioen Poolse burgers van het Joodse geloof moesten tijdens de barbaarse onderdrukking van de Duitsers in de laatste oorlog onder onbeschrijflijk leed hun leven laten. Onder hun bevonden zich velen die niet weerloos wilden ondergaan en de strijd aanbonden met hun beulen, in volkomen solidariteit met hun Poolse medeburgers. Over deze millioenen vernielde levens, hun onuitsprekelijk lijden, hun heroische strijd verhaalt deze film, en tevens over de geschiedenis van de Joodse en Poolse kinderen uit Warszawa in de bezettingstijd.

Op de achtergrond van de zich voor onze ogen afspelende gebeurtenissen zien wij het stap voor stap rijpende bewustzijn naar actief verzet binnen de Joodse gemeenschap, dat culmineert in de opstand van het Ghetto tegen de belegering van de Duitse brandstichters. De film is in werkelijkheid een deel van de Joodse historie uit de hel van het Warszawase Ghetto.

Wij zien twee stromingen in de Joodse Gemeenschap van Polen: twee tegen elkaar botsende wereldbeschouwingen. De ene is hier vertegenwoordigd door de kleermaker Liberman, die de oude conservatieve wereld van het Pools-Joodse volk voorstelt, de andere wordt uitgebeeld door Nathan, die doordrongen is van het klassebewustzijn van het moderne proletariaat. Terwijl de oude Liberman in overgave en fatalistische passiviteit zich zonder verzet aan de dood overgeeft, zoekt Nathan de uitweg in solidaire strijd tesamen

met zijn vechtende broeders aan genezijde van de Ghettomuren tegen de onbarmhartige vijand, die besloten heeft Joden en Polen te vernietigen. Wij zien dan ook, hoe de oude Liberman eenzaam in een brandend huis hulpeloos ondergaat, terwijl daarentegen Nathan met zijn vrienden — de wapenen in de hand — van huis tot huis, ver verdieping tot verdieping vecht voor het recht om te leven. Natuurlijk valt ook hij, — door een kogel getroffen. Maar zijn geloof aan de uiteindelijke overwinning leeft en bezielt degenen die achterblijven.
Het Poolse volk wordt in deze film vertegenwoordigd door Bronek. Men heeft hier geen al te goede greep gedaan. Bronek is de zoon van een huurkoetsier, Cieplicki. Hier had, evenals dat bij de Joden het geval was een vertegenwoordiger van de Poolse arbeidersklasse moeten optreden. Dat is de huurkoetsier niet. Hij behoort meer tot die lagen die het lompenproletariaat naderen. Ook Wladek, die het anti-semitische deel van de Poolse middenstand vertegenwoordigt, de zoon van een bankbediende en reserveluitenant had duidelijker naar voren kunnen treden.
Verder kan men zich niet losmaken van de gedachte dat de kinderen tè literair spreken en tè onkinderlijke woorden gebruiken. De vader van Wladek, Wojtan, vlucht uit de gevangenis en zijn antisemitisme wordt een zware slag toegebracht, doordat de Jood Liberman zijn leven redt door zijn standvastigheid tegenover de Duitsers en hij wordt dan ook van zijn antisemitisme bekeerd. Wotjan voegt zich na zijn vlucht bij de ondergrondse beweging. Kort voor zijn arrestatie vertelt hij zijn antisemitische zoon, dat ook Joden goede mensen kunnen zijn en dat Liberman zijn leven gered heeft. Na de vermoording van Wojtan door de Duitsers begint ook Wladek samen met zijn kameraden de Joden te helpen.
De in het Ghetto opgesloten Joden worden door de bevolking van Warszawa geholpen o.a. met levensmiddelen.
Daartussendoor loopt een andere tragische geschiedenis. Wladzia, de dochter van een geassimileerde Jood, weet niet dat haar vader door een „Volksduitser" Kuzmirak en diens dochter, Wanda, is verraden, dat hij een Jood is en dat hij naar het Ghetto moest. Zij wordt naar het platteland gezonden en door eeneen toeval hoort zij, dat haar vader — men had haar wijsgemaakt dat hij moest onderduiken omdat hij officier was — in Warszawa is. Zij loopt weg en gaat hem zoeken in Warszawa, zij vindt hun woning reeds bewoond door de familie Kuzmirak. Dan begint ook de ellende voor dit kind, dat tenslotte besluit naar het Ghetto te gaan om haar vader daar op te zoeken. Zij vindt hem bewusteloos en reeds stervend.
Terwijl zich deze beelden aan ons oog vertonen, groeit ook de strijd van de Poolse verzetsbeweging en tevens die van de Joden in het Ghetto. De kleine David sleept, zich van buiten het Ghetto, een weg banend door de rioleringen, handgranaten en bommen, die hij van Poolse strijders gekregen heeft, het Ghetto binnen. David speelt zijn rol prachtig. Bij hem maken zelfs de voor een kindermond vreemde uitdrukkingen, die de scenario-schrijver formuleerde, een natuurlijke indruk. Men wordt zo geboeid, dat de scène ons niet meer loslaat. In Kuzmirak zien wij het prototype van een „Volksduitser". Hij herinnert zich bij het binnentrekken der Hitlerhorden zijn verre afstamming. Zijn dochter Wanda vertelt met trots dat haar voorvaderen uit Dresden stammen, zij coqueteert met de S.S. en schaft zich één lid ervan, Hans, als minnaar aan. Een lange rij van de ergste verraden en afpersingen volgen, waarbij het antisemitisme als „rechtvaardiging" dient.
De film laat ons ook de Joodse „Kuzmiraks" zien, de collaborateurs, die men zelfs in het Ghetto vindt, waar een fabriek is opgericht die voor Duitsers uniformen maakt.
Filmtechnisch gezien is dit Poolse product een grootse prestatie. De muziek van, de ook in ons land bekende, Roman Palester is uitstekend. Een koorzang opent en besluit de film.
Alles in harmonie met de tragische Ode van de verlaten ruïnes van het Ghetto.

g.

Foto links onderaan:
Opstand in het Ghetto

Foto in het midden onderaan:
Stefan Sródko als Nathan de leider der opstandelingen van het Ghetto

Foto in het midden boven:
De koetsier Cieplikowski helpt de Joden

Foto rechts onderaan:
Joodse kinderen verbergen zich voor de Duitse gendarmerie

In het Stedelijk Museum te Amsterdam werd 25 Mei j.l. een tentoonstelling geopend van Poolse volkskunst door Burgemeester d'Ailly, voorafgegaan door inleidingen van de Poolse Gezant, de Heer Pruszynski en van de heer Sandberg, de Directeur van het Stedelijk Museum. Wij mogen ons gelukkig prijzen, dat de heer Sandberg het museum voor deze collectie heeft opengesteld en wij aldus in de gelegenheid zijn van deze bijzondere werken kennis te nemen.
De Poolse regering heeft deze verzameling uit haar museumbezit afgestaan om in verschillende landen een tournée te laten maken, onder de hoede van Prof. Ksawery Piwocki, die bij de inrichting van deze tentoonstelling zijn medewerking heeft gegeven. Na Parijs, Brussel en Amsterdam komen waarschijnlijk Zwitserland en Italië nog aan de beurt.
Zoals er van volksliederen ook veelal geen partituren bestaan, zo zijn hier de meeste der werken ongesigneerd. Hier waren geen kunstenaars aan het werk, zoals we ze hier kennen, maar eenvoudige ambachtslieden, die zich alleen onderscheiden van bakker of boer, door hun gave voor houtsnijden of schilderen. Eén ding bond hen echter, dat was de liefdevolle devotie voor de Christusfiguur, die wij hier vele malen uitgebeeld zien. Het is waarschijnlijk de Poolse volksaard, die vaak iets zéér weemoedigs en melanchonieks in zijn trekken legde. Het wonderlijke is juist, dat hier bewust of onbewust, een monumentaliteit, een toppunt van expressie bereik is, die in zijn bezwerende kracht doen denken aan negerplastieken. Vreemd is dit echter niet. Elke volkskunst immers heeft zekere wezenlijke trekken gemeen. Bij het volk leeft zuiver en intens, waar vaak individuele kunstenaars van beroep gaan schaven of academiseren.
Ondanks het feit, dat er bepaalde voorbeelden, o.a. religieuze voorstellingen in kerken, bestonden, waarnaar men zich richtte, is er bijna nergens sprake van herhaling of zelfs van vervlakking. Men interpreteerde Heiligenprentjes met bestaande en eigen motieven, om b.v. als aandenken aan een bedevaart van boerenpelgrims te dienen (wij denken hier aan de klassieke ex-voto's). Piëteit en toewijding leidden de beitel voor de meest eenvoudige verbeelding, die juist daardoor van alle „frąais" verschoond, ons direct tot het hart spreekt en ons zo een beter begrip geeft van de Poolse volksaard. Men vindt langs de Poolse wegen vele kapelletjes en kruisen, waarvoor deze kunstenaars hun beeldjes sneden, veelal een treurende Christusfiguur. Ook de glasschilderingen zijn alleen al een bezoek ten volle waard. Met hun prachtig coloriet en indringende vormgeving vertonen zij soms verwantschaap met de mystieke verdroomde Byzantijns-Russische kunst. Deze houtsneden of glasschilderingen met veelal bloemmotieven versierd, treft men in Polen in vele boerenwoningen onder de zolderingen aan.
Mooi van uitbeelding zijn o.a. (volgens bijgaande illustratie) No. 37 St. Johannes Nepomuk en No. 10, Christus gebukt onder het kruis.
Verder wil ik nog noemen de Nos. 29, Christus aan het Kruis, 41 Madonna, 42 Pieta, 51 Christus aan het Kruis, 58 Madonna, 59 Jozef met het kind, 70 Treurende Christus. Deze kunst is van een adembenemende gevoeligheid en eenvoud, zonder enig raffinement. Deze Tentoonstelling heeft zeker bijgedragen tot een beter begrip van de Poolse volksaard, waarvoor we alsnog de Poolse gezant en de heer Sandberg dankbaar mogen zijn, die ons hiervoor in de gelegenheid stelden.

B. Bayens.

Tentoonstelling
van
Poolse Volkskunst
in het Stedelijk Museum te Amsterdam

Vrouwencommissie in een staatsbedrijf te Warszawa

H. Wielowiejska

De Vrouw in Polen in 1949

Enige weken geleden bracht een jonge Franse journaliste me diep in moeilijkheden; ze hoopte gegevens van me te krijgen voor een artikel over de rol van de Poolse vrouw bij de wederopbouw van het verwoeste land. Reeds op haar eerste, schijnbaar zo eenvoudige vraag „hoeveel werkende vrouwen zijn er in Polen?" moest ik het antwoord schuldig blijven. De volgende vragen, die gingen over het „vrouwenprobleem" en de karakterkenmerken, die de Poolse vrouw van andere vrouwen onderscheiden, waren veel algemener van aard, maar maakten niettemin een concreter antwoord mogelijk.
In Polen zijn vele werkende vrouwen. Het zou overdreven zijn te beweren, dat ze allemaal werken, al die 13 millioen waarvan de statistiek gewag maakt, met inbegrip van kleine meisjes en zuigelingen; men kan echter met stelligheid zeggen, dat de registers, die opgesteld zijn volgens de afzonderlijke beroepen, niet alle werkende vrouwen omvatten. Boerenvrouwen staan er niet in vermeld, evenmin de vrouwen, die in geen enkele instelling of onderneming werkzaam zijn, maar die haar huis en een aantal kinderen te verzorgen hebben. Hun arbeid wordt niet lichter door het feit, dat deze onder geen enkele contrôle valt. Met andere woorden: het aantal vrouwen, dat in bepaalde beroepen werkzaam is, zal altijd vele malen geringer zijn dan het aantal werkende vrouwen.
Het betrekkelijk geringe aantal vrouwen in loondienst groeit met de dag in verband met de zich sterk ontwikkelende industrie. Thans zijn het er meer dan 217.000; hiervan zijn 7.600 werkzaam in de textielindustrie, 25.000 in de steenkool- en 20.000 in de metaalindustrie. Overigens kan men zeggen, dat vrouwen in alle mogelijke beroepen werkzaam zijn, aangezien in Polen de arbeid voor iedereen toegankelijk is en wel iedere arbeid zonder enige beperking; theoretisch en practisch kan alleen de sociale wetgeving grenzen stellen ter bescherming van moeder en kind.
De Poolse vrouwen nemen een actief aandeel aan het politieke en maatschappelijke leven, zogoed als bij alle uitingen van het nationale leven, zoals cultuur en kunst. In het parlement hebben 45 vrouwen zitting; 3 vrouwen bekleden bij de tegenwoordige regering de functie van onderstaatssecretaris; 70 vrouwen bekleden leidende functies in de industrie. Vrouwen zijn burgemeesters en leden van de gemeenteraad, zij staan aan het hoofd van coöperaties, zij zijn professoren aan de universiteiten en theaterdirectrices, artsen, ingenieurs en rechters; zij werken op kantoren en regeringsbureaux, in scholen en bewaarscholen, er zijn zelfs vrouwelijke glazenmakers en metselaars; er is een dorp, waar niet één volwassen man woont — hier vervangen de vrouwen bij de arbeid op het land de boeren, die vermoord zijn tijdens de Duitse bezetting.
Een „vrouwenkwestie" in de ge-

Poolse vrouw op de veemarkt

bruikelijke zin van het woord bestaat in Polen niet. De grondwet van 1921 kende de vrouwen reeds alle politieke rechten toe en in de periode tussen de beide oorlogen konden ze in alle beroepen werkzaam zijn. Niet zelden bereikten ze hoge functies. Dank zij de sociaal-politieke verandering die door het nieuwe regime is ingevoerd, is dit een algemeen verschijnsel geworden, waarbij ook de plan-politiek bij de opbouw van de verwoeste steden en van de industrie haar invloed doet voelen. De economische crises en de daaruit voortvloeiende perioden van werkeloosheid werkten remmend op de vrouwenarbeid. Thans bestaat er geen werkeloosheid meer — op vele gebieden van de industrie doet zich een gebrek aan arbeidskrachten voelen. De arbeidsbureaux registreren weliswaar vrouwen, die werk zoeken, maar dat zijn vrijwel uitsluitend volkomen ongeschoolde krachten — oorlogsweduwen, die voor enige kinderen hebben te zorgen en dus onder normale omstandigheden volkomen door het huiswerk in beslag genomen zouden worden — of heel jonge meisjes. Voor haar worden talrijke cursussen en ook vakscholen met verkorte leertijd georganiseerd. (Een grote confectiefabriek, die in Warszawa in aanbouw is, is bijv. nu reeds bezig een toekomstig kader van arbeidsters op te leiden.) In Polen bestaat het vaste principe van gelijke betaling voor gelijke arbeid. De vakbonden, die op iedere administratieve afdeling ook een afdeling voor vrouwen hebben, waken voor de handhaving van deze rechten en de naleving van de sociale wetten; zij beschermen de werkende vrouw. Tot de taak van deze vrouwenafdelingen behoort de contrôle van de veiligheid en hygiëne in het bedrijf, de organisatie en leiding van crèches en bewaarscholen, vakopleiding voor vrouwen, enz. Voor de oorlog bestond — in hoofdzaak op papier — een wet, die de instelling van chrèches verplicht stelde bij alle bedrijven, waar honderd of meer vrouwen werkten. Eerst nu is deze wet levenskrachtig geworden.

Behalve de vrouwenafdelingen van de vakbonden houdt in Polen de Vrouwenliga zich bezig met de

Rede ter gelegenheid van het Poeschkin-jubileum

Het juist achter ons liggende Poeschkin-Jubileum is in de hele Slavische wereld, dus ook in Polen gevierd. Daarom drukken wij hier een rede af, die een onzer redacteuren bij die gelegenheid heeft gehouden.

Niet zonder aarzeling aanvaardde ik de taak, die ik hedenavond te volvoeren heb; men had mij n.l. gevraagd in deze bijeenkomst een korte rede over Poeschkin voor U te houden. En deze aarzeling spruit voort uit een, naar ik hopen wil, ook voor U aanvaardbare overweging. Wie de moed, of wil men liever de overmoed heeft, om over Poeschkin te spreken, stelt zich dadelijk bloot aan een voor hem of haar al heel gevaarlijke vergelijking. Immers geen mindere dan Dostojewski heeft kort voor zijn dood zijn grote landgenoot in een rede verheerlijkt, die wel tot het beste behoort, wat ooit over Poeschkin gezegd is. Is het daarom te verwonderen, dat men zich nog eens vele malen bedenkt voor men na dit doorluchtig voorbeeld nog eens over hem gaat spreken. Maar niettemin tussen 1880, het jaar waarin Dostojewski zijn rede uitsprak en 1949 zijn er zulke diep ingrijpende veranderingen in de wereld ingetreden, dat het toch niet nutteloos genoemd hoeft te worden

bescherming van moeder en kind en met de vakopleiding voor vuowen. Dit is de grootste van alle in Polen bestaande vrouwenbonden, zij telt anderhalf millioen leden.
De Poolse vrouwen onderscheiden zich in geen enkel opzicht van andere Europese vrouwen. Sedert vele jaren lopen ze niet meer rond in bonte klederdrachten — die, naar men weet, kostbaarder zijn dan de modieuse japonnetjes van steedse dames — en ook ziet men ze niet in grote getale rijden op tractoren — daarvoor zijn deze tractoren bij ons nog veel te schaars.
De journalist zal op zijn jacht naar exotica dus afstand moeten doen van de sensatie ten gunste van de waarheid. Want noch de uitzonderlijkheid van haar kledij, noch de ongebruikelijkheid van de beroepen, die zij uitoefent, vormen de kenmerkende trekken van de Poolse vrouw, doch uitsluitend haar karakter, dat gevormd is door de omstandigheden, die voortgevloeid zijn uit de tragische geschiedenis van Polen. De twee opstanden, die in de 19e eeuw plaatsvonden, dwongen de Poolse vrouw om op alle gebieden van het maatschappelijk leven en ook in de arbeid voor het dagelijks brood de mannen te vervangen, die in de strijd omgekomen of in massa naar Siberië gedeporteerd waren. Deze van generatie op generatie overgeerfde politieke en maatschappelijke ontwikkeling van de vrouw heeft later invloed uitgeoefend op haar houding tijdens de bezetting, op haar bekwaamheid naar heroïsme in de organisatie van het gezinsleven. Vele vrouwen moesten de taak op zich nemen om haar hele gezin te onderhouden gedurende de afwezigheid van de mannen, die opgesloten waren in krijgsgevangen- of concentratiekampen, die streden aan de fronten of bij de partisanen en geen enkele steun konden bieden aan degenen, die hun het naast stonden.
In Polen is het aantal vrouwen thans twee milioen groter dan dat der mannen, doch de gelijke rechten van de vrouw om te arbeiden en haar bestaan op te bouwen berusten stellig niet op haar meerderheid in aantal.

De bekende Poolse zweefvliegster

---

weer het licht te laten vallen op een figuur, die óók, of liever juist voor het Rusland van heden de belichaming van al het grootse blijft, dat dit land heeft opgeleverd.
Laat ons deze laatste uitdrukking „belichaming van al het grootse dat Rusland heeft opgeleverd" even fixeren. Wij komen daarmee al heel dicht in de buurt van een uitspraak van Bjelinski over hem. Want waar het altijd een genot blijft de geschriften te lezen van deze belangrijke Russische criticus, leren wij hem op zijn best kennen, als hij uiting geeft aan zijn bewondering voor Poeschkin. Bjelinski dan Poeschkin's hoofdwerk Jewgenii Onjegin besprekend, karakteriseert dit als „Een encyclopaedie van het Russische leven". Ja zeker, Jewgenii Onjegin is meer dan de geschiedenis van een door het leven verwende jongeman, die een op hem verliefd meisje versmaadt, omdat hij geblaseerd is en die later door haar wordt afgewezen, omdat een delicate schroom haar weerhoudt haar oude echtgenoot leed te berokkenen. Poeschkin's oeuvre is dus meer dan een individuele uiting van een van de grootste lyrische dichters, die de wereldlitteratuur kent; achter zijn in verrukking uitgezongen vreugde en smart, achter zijn geweldige profetieën voelt men een wereld opdoemen, die door haar bedwelmende volheid Bjelinski aanleiding gaf om van een encyclopaedisch geheel te spreken. Maar toch was deze zelfde Bjelinski niet blind voor het feit, dat zelfs een genie als Poeschkin deze wereld uit een bepaald gezichtspunt zag en moest bezien, want, laat hij er op volgen: „Overal herkent men in hem een mens, die met lijf en ziel die principes belijdt, die het wezen van de door hem uitgebeelde klasse genoemd mogen worden, korter gezegd: men herkent in hem de Russische grootgrondbezitter. Betekent de erkenning van deze door Bjelinski uitge-

sproken waarheid nu, dat wij onze bewondering voor Poeschkin ook maar enigszins hebben te temperen? Dat betekent ze allerminst, ze kan ons alleen opwekken om door een liefdevolle studie van de concrete wereld in welke hij leefde en waaruit hij zijn stof putte, zijn werk beter te leren begrijpen. Waaraan wij dan alleen nog moeten toevoegen, dat voor zover ons bekend, een dergelijke studie in West Europa nog niet is ondernomen. Moge dit vacuum spoedig verdwijnen!

Ik meende deze rede voor een publiek, dat door de taalbarriere nog te weinig van Poeschkin af weet, — ik meende deze rede niet beter te kunnen beginnen, dan met het uitspreken van deze wens. Ik gebruikte zoeven het woord taalbarrière. En nooit kan aan deze term een letterlijker betekenis worden toegekend, dan in het geval men over Poeschkin moet spreken voor een publiek, dat vreemd tegenover zijn moedertaal staat. Want men kan hem duizendmaal eren en bewonderen als de schepper van een rank, sierlijk en doorzichtig proza; hij blijft in de eerste plaats de dichter, die het nauwe keurslijf van een dood klassicisme verbrekend, zijn taal een nieuw leven in blaast en haar een gloed verleent, die een fijnproever als Prosper Merimée deed uitroepen, dat men naar de Griekse lyriek terug moet om iets dergelijks aan te treffen.

Alexander Sergeitch Poeschkin werd op de 26ste Mei 1799 (oude datumvaststelling) te Moskou geboren. Van moeders kant staamde hij af van de beroemde Moor van Peter de Grote, de Abessiniër Ibrahim Hannibal, die de tsaar in 1707 van de Russische gezant te Constantinopel had gekregen. Poeschkin heeft aan deze voorvader een roman willen wijden, waarvan hij echter helaas slechts enkele hoofdstukken heeft kunnen schrijven. Het kind kreeg een zeer oppervlakkige, decoratieve opvoeding. Het Russisch werd vrijwel verwaarloosd, het Frans — en dan nog alleen in zijn salonvorm — werd gecultiveerd. En het is daaarom ook niet te verwonderen, dat het knaapje niet in het Russisch maar in het Frans begon te dichten. Het gevaar, dat Poeschkin radicaal zou worden afgesneden van het volk, waartoe hij behoorde, werd echter voorkomen door een persoon, die we in een ander stadium van zijn leven weer zullen aantreffen, n.l. door zijn kindermeid Arina Rodiònowna.

In 1811 komt Poeschkin op een pas gesticht lyceum te Sarskoje Sjelo en hier bevindt hij zich temidden van zijn klas- en standgenoten, jonge adelijken. Uit deze periode dateren zijn eerste gedichten — alle daaraan voorafgaande zijn slechts kinderspel. Reeds deze gedichten treffen zo door hun volmaaktheid van vorm, dat men geneigd zou zijn aan te nemen, dat ze zo uit het brein van de dichter gekristaliseerd zijn. Niets echter is minder waar. Van al de scheppingen van Poeschkin kan men zeggen, dat hij er steeds weer aan schaafde en vijlde. Nooit over zijn arbeid tevreden, streefde hij steeds naar een grotere perfectie. Een enkele blik in zijn handschriften leert ons, dat vrijwel geen woord dadelijk bij hem zijn definitieve vorm kreeg. Vraagt men naar de invloeden, die hij bij deze gedichten moet hebben ondergaan, dan kunnen we buitenlandse en binnenlandse onderscheiden. Over de laatste moeten wij heel kort zijn, daar namen als Derdjawin en Pjoekowski in

Poeschkin-herdenking in Polen voor de vereniging Polen—U.S.S.R. (vriendschap)

West Europa slechts ijle klanken zijn. We volstaan hier dan ook met de mededeling, dat Poeschkin speciaal Djoekowski steeds een grote verering heeft toegedragen en dat hij hem herhaalde malen krachtig tegen allerlei aanvallen heeft verdedigd.

Vragen wij nu, welke niet Russische invloeden toen op hem hebben ingewerkt, dan dringen zich voor deze periode de namen van enkele vrijwel vergeten Franse dichters op, van welke Parny nog de voornaamste is. De zeer veel grotere neo-classicus Chenier heeft hij pas later leren kennen. In zijn balladen vangen we het geluid van de pseudo-Ossian op, terwijl hij bij het vrolijke drinklied natuurlijk geïnspireerd werd, door de Griekse dichter Anacreon, die hij ook gedeeltelijk vertaald heeft.

Het is niet onmogelijk, dat hij ook iets vernomen heeft van de man die Anacreon in Duitsland populair maakte, we bedoelen Wieland; men heeft wel eens gewezen op de affiniteit tussen Poeschkin's sprookjesgedicht Roeslan en Loedmilla en Wieland's Oberon. Met dit sprookjesgedicht zijn we echter al in een enigszins latere periode. Poeschkin heeft het lyceum reeds verlaten (1817) en is ambtenaar aan het ministerie van buitenlandse zaken geworden. Hij woont nu in Petersburg en het leven, dat hij daar geleid moet hebben zal wel overeenkomen met het bestaan, dat hij Jewgenii Onjegin in het eerste boek van dit gedicht laat voeren, een bestaan, dat door zijn leegte de dichter ging drukken, zodat hij naar uitwegen zocht, om dit te vullen. Hij sluit zich bij enige genootschappen aan, we vinden in deze tijd vooral de vereniging „De groene lamp" genoemd. Wat men daar uitbroedde is niet volledig bekend, in ieder geval zijn er bij sommige leden radicale neigingen te bespeuren. En deze trillen ook in onze dichter. Hij slingert in „Het dorp" de meedogenloze landheren, die hun lijfeigenen afranselen en hun alles ontnemen, zijn verwijten in het gezicht, ja hij durft zelfs de steeds rondreizende tsaar Alexander de Eerste lichtelijk bespotten, daar deze in Polen liberaal getinte denkbeelden uitspreekt, maar in Rusland teruggekeerd zijn onderdanen met goedkope beloften tracht te paaien. Heel lang kon Poeschkin zich deze vrijheid niet permitteren, hij wekte de gramschap van de autoriteiten op en werd naar Zuid Rusland verbannen.

Te midden van allerlei wilde avonturen en liefdesuitspattingen overvalt hem vaak een diepe weemoed en in een zodanige stemming leert hij het werk van Byron kennen. Zijn voornaamste gedichten uit die jaren (1820—1824) „De gevangene in de Kaukasus" en de „Zigeuners", zijn niet zonder de schepper van Child Harold te denken, vooral is dit het geval met „De gevangene in de Kaukasus" welks sombere held de liefde van een naïf Tcherkessen meisje versmaadt. Maar reeds uit „de Zigeuners" stijgt nog een andere klank op. Het is hier de plaats om een korte wijle stil te staan bij de door mij zoeven genoemde beroemde Dostojewski-rede. Ook Dostojewski is niet blind voor de affiniteit die er bestaat tussen Byron en de dichter der Zigeuners. Doch naast deze overeenkomst wordt hij getroffen door een kenmerkend verschil. Ook de held van de Zigeuners Aljeko — Dostojewski noemt hem een bjezdommy shitalets, een dakloze zwerver lijdt aan het Byronsplen, maar zijn eenzaamheidsgevoel, dat hem naar de tenten der Zigeuners drijft, is oneindig veel dieper, dan van zijn Engelse lotgenoten. Met een ongekende speurzin wijst Dostojewski op de verbindingslijnen, die er lopen van Poeschkin's held naar de Narodniki, de socialistische tijdgenoten van Dostjojewski, die hun eenzaamheid trachten te ontvlieden door naar het volk terug te keren. Als dan Poeschkin's liefde en bewondering voor Byron enigszins beginnen te tanen, geraakt hij onder de betovering van een groter genie — we bedoelen natuurlijk Shakespeare. Men hore hem in een brief aan Raiski: „Wat een kerel is die Shakespeare toch! Ik ben mijn verbijstering nog niet te boven. Wat klein is Byron vergeleken bij hem. Byron is slechts in staat één karakter te vatten (n.l. zijn eigen) Shakespeare is een heelal!" Vraagt men nu in welke van Poeschkin's werken de invloed van Shakespeare wel het duidelijkst te bespeuren valt, dan doe ik een losse greep, dan noem ik het dramatische gedicht Angelo, dat zonder „Measure for maesure" niet te denken is, dan noem ik bovenal Boris Godoenow, waaruit we de diepe, volle klank van Macbeth en Richard III vernemen. Ik vang nu weer even de mij ontglipte draad van de biografie op. Ook in het Zuiden en vooral in Odessa, waren de conflicten niet van de lucht, talrijk vooral waren de botsingen tussen Poeschkin en zijn chef Woronstow, die in hem slechts de ambtenaar zag. Herhaaldelijk diende Poeschkin zijn verzoek om ontslag in; dit werd echter steeds afgewezen. Eerst toen men een brief onderschepte, waarin hij zich vrijmoedig over de godsdienst uitliet en zich atheïst verklaarde, werd hij als ambtenaar geschrapt en moest nu maar het landgoed van zijn moeder Michailowskoje in het gouvernement Pskow vertrekken. Hier, in dit afgelegen oord, bezinken de herinneringen aan zijn vurig liefdesleven in het Zuiden geleid, — wij denken hier aan de figuur van Gravin Worontsowa en aan die van Amalia Risnitj een geboren Weense — hier hernieuwde hij ook het contact met de oude, boven reeds genoemde Arina Rodjonowna, die hem de wonderbaarlijke wereld van het Russische sprookje, van de Russische sage leerde kennen. We behoeven maar zijn gedichten — „Van de pope en diens knecht Balda", van „De Visscher en het vischje", van „De dode prinses en de zeven reuzen", of „Het gouden haantje" en vooral zijn onvoltooid gebleven Nikse te herlezen om te voelen, hoe diep de indruk moet zijn geweest, die deze onopgesmukte, uit de mond van een eenvoudige vrouw opgevangen, vertellingen bij hem achter lieten. Juist dit bij Poeschkin nooit uitgeblust gevoelen, dat hij diep verankerd was in het zieleleven van zijn volk, doet Dostojewski uitroepen, dat Poeschkin een volksschrijver — dit natuurlijk in de gesublimeerde zin des woords — bij uitnemendheid is. En ook Dostojewski's grote tegenvoeter Maxim Gorki oordeelt niet anders. In een fragment gebleven litteratuurgeschiedenis voor het volk wijst Gorki dan ook op Poeschkin's onvermoeid zoeken naar volkssprookjes en -liederen, hij herinnert ons er aan, hoe Poeschkin de opstandige Stjenka Razin de grootste poëtische gestalte uit Rusland noemde en hem als veel democratischer aanduidt, dan die andere, ook door hem verheerlijkte opstandeling Poegatchow, de held van de Kapiteinsdochter. Die liefde tot het volk drijft hem er toe, zoals hij zelf in een reisjournaal mededeelt, om waar de gelegenheid zich voordoet, lijfeigenen aan te spreken; hij tracht zich een voorstelling te vormen van hun droef leven, hij is zeer ontvankelijk voor de in hen niet uitgebluste humor. In zijn gesprekken met voerlieden, marktvrouwen, soldaten enz. verrijkt hij zijn woordenschat; we denken in dit verband onwillekeurig aan onze Vondel.

We keren nu weer in gedachte naar het eenzame Michalowskoje terug. Poeschkin's gedwongen verblijf aldaar had ten gevolge, dat hij vrijwel inactief bleef bij een beweging, bij welke toch enige zijner beste vrienden betrokken waren — we bedoelen natuurlijk de Dekabristen-opstand. Hij was echter, althans gedeeltelijk, van hun plannen onderricht en liep ieder ogenblik gevaar daarvoor ter verantwoor-

ding te worden geroepen. Toen dit gevaar voorbijgedreven was diende hij bij de nieuwe tsaar Nicolai de Eerste een verzoek in zijn ballingsoord te mogen verlaten. Dit verzoek werd ingewilligd, echter onder de vernederende voorwaarde, dat de tsaar voortaan zelf als zijn censor zou optreden, terwijl als tussenpersoon tussen hem en de dichter het hoofd der gendarmerie, graaf Benckendorff zou fungeren. Deze Benckendorff maakte ernst met zijn vaderlijke bescherming. De dichter kon geen stap doen of hij werd bespioneerd. Al zijn brieven werden geopend, hij kon geen versregel meer schrijven, die niet aan een microscopisch onderzoek werd onderworpen.

Het is hier wellicht de plaats enige woorden in te lassen omtrent Poeschkin's ongelukkig huwelijksleven, te meer, omdat zijn vroegtijdige dood, daarmee ten nauwste verband houdt. In 1829 zal hij eindelijk, na herhaaldelijk aanzoek naar haar hand te hebben gedaan, het jawoord krijgen van Nathalia Gontcharowa, een buitengewoon mooi, maar tevens onbetekenend, frivool kind van even zestien jaar. Dit huwelijk was tot mislukking gedoemd. Er waren te veel kapers op de kust. Een van hen, een Franse royalist, Georges d'Anthès, maakte het wel al te bont. Poeschkin daagt hem uit. D'Anthès vermijdt het duel, door Nathalia's zuster te trouwen, om op die manier de bedrogen echtgenoot zand in de ogen te strooien. Poeschkin merkt echter, dat aan de oude verhouding niets veranderd is. Hij draagt d'Anthès andermaal uit. Het duel vindt plaats. Poeschkin wordt dodelijk gewond en sterft na twee dagen gezieltoogd te hebben 29 Jan. 1837. Om een grote sympathiedemonstratie te voorkomen, werd de kist heimelijk van Petersburg naar Michailowskoje vervoerd.

Bezien wij nu nog even vluchtig Poeschkin's grote werken, waarbij wij ons geenszins al te streng aan een chronologische volgorde zullen houden. Voor ons komt in de eerste plaats zijn drama aan de beurt. Wij zeiden het reeds, zo ergens, dan is hier Shakespeare's invloed te bespeuren. Macbeth en Richard III zijn wel de drama's, die het sterkst op Poeschkin hebben ingewerkt, zij het dan ook, dat in de 24 aaneengeregen korte scenes, waaruit het geheel bestaat, ook wel elementen te bespeuren zijn, die aan de Griekse tragedie herinneren.

Zoek ik naar hoogtepunten in dit sterk gebouwde drama, dan vind ik die b.v. in de zich achter de coulissen afspelende moord op de Godoenow's, waarna de bedrieger als tsaar wordt uitgeroepen. In het gehele werk laat Poeschkin het volk een zeer grote rol spelen. Het is in al zijn geledingen vertegenwoordigd; we treffen er o.a. groepen van Bojaren en bedelmonniken aan. Tegen deze rijk geschakeerde achtergrond komen de figuren van Tsaar Boris en van Gregorii, de pseudo -Dimitrii scherp uit.
Tijdgebrek verhindert mij helaas lang staan te blijven bij een reeks kleine drama's als „Mozart en Salieri" — „Het feest tijdens de pest", dat inderdaad huiveringwekkend van schoonheid is en misschien alleen geëvenaard wordt door de „Gierige ridder" met die onovertroffen monoloog van de in zijn schatkelder opgesloten vrek. En dan niet te vergeten „De stenen gast" zijnde de geschiedenis van Don Juan's laatste liefdesavontuur met de weduwe van de man, die hij vermoord heeft. Misschien treffen wij in dit korte, slechts enige pagina's beslaande drama, wel het culminatiepunt van Poeschkin's verstechniek, hoe weet hij daarin met enkele forse lijnen de Nemesis-idee uit te beelden!

Boris Godoenow is volstrekt niet het enige werk van Poeschkin, waaarin hij onder de bedwelming is geraakt van de aan dramatische gebeurtenissen zo rijke Russische geschiedenis. Ik kan niet nalaten nog heel even zijn „Slag bij Poltawa" te noemen, waarin de lyricus Poeschkin ook alweer in enkele geconcentreerde strofen een beschrijving van die slag geeft, welke beslist haar weerklank heeft gevonden in de aan ieder bekende epische veldslagtaferelen uit Oorlog en Vrede.
Ik moet aan de verzoeking weerstand bieden U ook maar iets mede te delen van de „Bronzen ruiter", van dat verhaal van die Petersburgse overstroming uit het jaar 1824 en de wederwaardigheden van die arme klerk Jewgenii, achter welke gebeurtenissen het ruiterstandbeeld van Peter de Grote opdoemt, waar aan Poeschkin een hymne wijdt, die naar veler mening haar gelijke in de wereldlitteratuur zoekt.
Laat ik mij naar alle kanten onvolledige aanduiding van Poeschkin's werken besluiten, met nog even te verwijlen bij zijn chef d'oeuvre Jewgenii Onejegin waarin we de dichter wel het dichtst, het meest direct benaderen, omdat hij in de hoofdpersoon een deel van zichzelf heeft uitgebeeld. Zolang een Russisch oor Russische klanken opvangt, zolang zal de ontroering aanzwellen als men Tatjana's liefdesbrief te horen krijgt, steeds ook zal b.v. de scène, waarin Tatjana na lange jaren Onjegin weer te aanschouwen krijgt, een onuitwisbare indruk achterlaten, maar evenmin zullen wij, Bjelinski's woord indachtig, de magistraal getekende achtergrond vergeten, waartegen al dit gebeuren zich afspeelt. En tegen die achtergrond verrijst weer diezelfde Russische landbevolking, die Poeschkin steeds met zijn volle liefde observeren bleef. Wij denken aan de onvergelijkelijke schildering van het huwelijksleven, aan de beschrijving van die schare, die lichtelijk gapend, naar de mis luistert; aan de bessenoogst, die door de meisjes wordt binnengehaald; en deze scènes herdenkend, beamen we ten eerste Bjelinski's uitspraak volledig en spreken tevens de erkenning uit, dat er in de moderne tijden, met uitzondering van Mickiewicz's Pan Thadeus geen ander werk is geschreven, waarin de harmonie tussen het individueel zielsgebeuren en het massaal volksleven, zó volledig is bereikt als in deze onvolprezen Jewgenii Onjegin.
En Mickiewicz's naam uitsprekend, zijn wij als van zelf bij de quaestie aangeland, die, naar ik vertrouwen wil, voor de lezers van dit tijdschrift al bijzonder belangrijk genoemd kan worden. Wij bedoelen de verhouding tussen beide zeer grote Slavische dichters. Niet, dat wij ons met de ijdele vraag zullen bezig houden, wie de erepalm toegekend dient te worden. Wij zijn nu eenmaal (gelukkig) niet in het bezit van de literaire duimstok, waarover wijlen Gorter beschikte, toen hij in zijn (met ongenoegzame kennis neergeschreven) „Grote Dichters" de belangrijkste figuren der wereldlitteratuur een volgnummer uitdeelde. Neen, niet het probleem wie de grootste van beide was, houdt ons bezig. Wij willen weten, hoe zij, die elkaar tijdens Mickiewicz's verblijf in Rusland, ontmoet hebben over elkaar dachten, hoe het Poolse probleem, dat natuurlijk in het centrum van Mickiewickz's gevoels- en denkleven stond, in Poeschkin's geest weerspiegeld werd. Uit Mickiewicz's oeuvre zullen we enige plaatsen aanhalen, waarin zijn mening over Poeschkin zeer duidelijk is neergelegd. In de acht en twintigste voorlezing door hem is het Collège de France gehouden en die dateert van 7 Juni 1842 (5 jaar na Poeschkin's vroegtijdige dood dus) geeft hij onomwonden te kennen, dat met Poeschkin een nieuwe periode in de Russische literatuur is ingeluid, namelijk de Poeschkin-periode. Hij wijst er op, hoe hij in sommige zijner gedichten, hij noemt speciaal het „Aan de Dolk" zo zijn volk heeft weten te treffen, dat deze Ode van Petersburg tot

diep in de Kaukasus weerschalde. Poeschkin met Byron vergelijkend is hij niet blind voor Byron's grootheid, maar hem is Poeschkin's eenvoud liever en wat de volmaaktheid van vorm betreft kan Byron de Russische dichter niet benaderen. Ook is Byron's spleen — men denke in dit verband aan wat wij boven uit Dostojewski aanhaalden — in Poeschkin gesublimeerd.

We brengen deze passage uit de „Voorlezingen" in onmiddellijk verband met een in het Frans geschreven artikel, dat Mickiewicz reeds vroeger aan Poeschkin had gewijd. Kort na Poeschkin's dood toch was in „Le Globe" een Notice biographique et littéraire sur Alexandre Pouchkine van Mickiewicz' hand verschenen. Uit deze necrologie blijkt Mickiewicz' voorliefde voor Poeschkin's Zigeuners en voor zijn Mazeppa, bij deze dichtwoorden wordt hij getroffen door ieder ontbreken van affectatie.

Wat is nu het opmerkelijke van deze necrologie en van de boven aangehaalde passage uit de voorlezingen? Wel, Poeschkin had zich in 1831 lichtelijk smalend uitgelaten over de Poolse opstand. Zijn oden „Aan Ruslands lasteraars" en „De Jaardag van Borodino" zijn documenten, waaruit duidelijk blijkt, dat Poeschkin's hart niet bij de Poolse vrijheidshelden was. Er bestaat absoluut geen reden om dit te verbloemen, ook moderne Poeschkin-vorsers maskeren dit niet. In een in het jaar 1938 te Leningrad verschenen werk „Roesskije Pisateli XIX bjeka o Poeschkine — Russische schrijvers uit de XIX eeuw over Poeschkin — staat het in volledige duidelijkheid „de tijd van wederzijds begrip tussen het Russische en het Poolse volk was nog niet aangebroken" (pag. 206). Maar is 't nu niet te loven in Mickiewicz, dat hij wien Poeschkin's houding zeer zeker bedroefd moet hebben, in het rouwbeklag over diens vroegtijdige dood al die bittere herinneringen vergeet en de grootheid van zijn Russische broeder volledig erkent. We zouden — nu van Poeschkin afstappend — zelfs deze bovenaangehaalde woorden kunnen mitigeren. Sommigen van Poeschkin's Russische tijdgenoten hebben wel degelijk bewezen, dat hun Polens zaak ter harte ging. Als we de grote dichter Tjoetchew en de belangrijke publicist Herzen als kroongetuigen kunnen oproepen, voelen we ons op zeer vaste bodem. Maar het spreken hierover ligt buiten het bestek van ons onderwerp.

P.

Adam Mickiewicz

Gaven we aan het slot van ons laatste artikel over Mickiewicz als ons voornemen te kennen niet langer te blijven staan bij zijn werkzaamheid te Lausanne; een belangstellende vraag door een lezer tot ons gericht, legt ons de aangename plicht op daar toch enkele woorden aan te wijden. Wij doen dit te liever, omdat wij daardoor in de gelegenheid zijn nog enkele facetten van Mickiewicz' veelzijdigheid te doen uitkomen.

Mickiewicz dan, had mede door toedoen van Sainte Beuve de opdracht gekregen aan de Universiteit te Lausanne de Latijnse taal en letterkunde te doceren, terwijl hij tevens aan het gymnasium onderricht had te geven. Voorwaar een lastige taak voor welke de dichter zich gesteld zag. De Universiteitsjaren lagen al lang achter hem; hij had zich sedertdien in geheel andere sferen bewogen dan in die, waarin hij nu vertoeven moest; er diende flinke voorarbeid verricht te worden. Welnu, Mickiewicz was er de man niet naar hier tegen op te zien. We horen van hem dat hij dagelijks enkele uren aan de voorbereiding besteedde, doch dat hij slechts spaarzaam gebruik maakte van de schriftelijke notities, die hij bij deze voorarbeid neerschreef. Hij, de grote improvisator — we herinneren er de lezer aan, wat wij over zijn geïmproviseerd drama Samuel Zborowski hebben meegedeeld — versmaadde het de inhoud van deze papiertjes voor te lezen; in vrije voordracht bracht hij zijn toehoorders onder de bedwelming van zijn geestdriftig woord. Al zijn er in enkele college-cahiers van enige studenten slechts spaarzame resten van deze voorlezingen bewaard gebleven, toch bezitten we enige uitspraken van rectoren, die ons een zeer hoge indruk geven van Mickiewicz' onderricht. Zijn behandeling van Horatius wordt bondig, kleurrijk en dichterlijk genoemd, hij vermag bij de vertalingen van Plautus en Terentius Franse zinswendingen te gebruiken, die een zuiver aequivalent geven van de uitdrukkingen in de originele tekst (waarlijk geen gering compliment voor een niet Fransman als men bedenkt, dat hiervoor de buitengewone beheersing van het patois noodzakelijk was). Het zal dan ook wel meer dan hoffelijkheid zijn geweest, als de rector hem bij zijn afscheid van de universiteit toevoegde, dat men in hem een docent bezat, zoals er slechts één in een eeuw te vinden was. Onwillekeurig denkt men bij deze woorden aan een andere niet Zwitserse hoogleraar, die een vijf en twintig jaar later een sieraad van de Bazelse universiteit zal worden en die een geheel nieuw licht zal werpen op de Oorsprong der Tragedie.

Al zeiden we nu boven, dat Mickiewicz' geestdriftig woord alle toehoorders onder zijn bekoring bracht, het meer prozaïsch gedeelte werd toch evenmin veronachtzaamd. In zijn inleidend college besprak hij de studieresultaten zijner grote voorgangers in de klassieke philosofie, waarbij onze landgenoten Vossius, Burman e.a. eveneens herdacht werden. De klassieke dichters aan welke hij voornamelijk zijn aandacht besteedde waren Lucretius, Catullus en Horatius, Lucretius' aan Epicu-

rus ontleende atomenleer brengt hij in onmiddellijk verband met Gassendi en Condillac; Catullus vergelijkt hij (aanvechtbare comparatie) met Béranger, in Horatius looft hij diens onafhankelijkheidszin, welke hij in verband brengt men de gezindheid zijner voorvaderen, die bergbewoners waren. Dit over de klassieke dichters.

Doch het kan ons niet verwonderen, dat een man van diep religieuze overtuigingen als Mickiewicz was, zich minstens even sterk tot de Christelijk Latijnse dichters aangetrokken gevoelde. Op zijn werkprogramma prijkt dan ook eveneens de naam Prudentius.

Schepte Michiewicz dus volop behagen in zijn academische werkzaamheid, de stad Lausanne bekoorde hem minder. Steeds wordt hij overvallen door een heimwee naar de Lithause horizonten. „Wat een vervelende stad is Lauzanne toch", roept hij ergens in een brief uit.

Doch zijn Parijse vrienden hadden hem niet vergeten. Reeds geruime tijd liep men met het voornemen rond aan het Collège de France een leerstoel voor de Slavische talen en literaturen te stichten. Vooral Victor Cousin — deze was in 1839 Minister van Onderwijs geworden — liep zeer warm voor dit plan. Mickiewicz was de aangewezen candidaat voor deze nieuwe leerstoel. Doch er waren enige moeilijkheden te overwinnen. Zou men Nicolaï, die toch al geen vriend was van het burgerkoningdom, niet voor het hoofd stoten zo men een uitgeweken Pool te Parijs als professor benoemde. Men moest rekening houden met de politieke horizont. Aan deze pakte zich de tegen Frankrijk gerichte wolk der Quadruple Alliance samen. Maar ondanks al deze bedenkingen vielen de besprekingen hierover gunstig voor Mickiewicz uit en hij kreeg zijn benoeming. Een paar dagen later werd de Quadruple Alliance ondertekend. Mickiewicz keerde dus weer naar Parijs terug. Het is hier de plaats om onze vroegere bespreking van contacten met Franse kunstenaars en geleerden weer te hervatten; we zullen ons tot de voornaamsten beperken en ons hoofdzakelijk tot George Sand, Michelet en Quinet beperken, deze beide laatsten toch waren met hem aan het Collège de France verbonden, de eerste had hij — zoals we reeds vroeger vermeldden door Chopin leren kennen. Zij is onmiddellijk betrokken bij een door Mickiewicz in het Frans geschreven toneelstuk; daarover dus eerst enige woorden, waarbij we ons niet angstvallig aan de chronologische volgorde zullen houden.

Mickiewicz dan had reeds enige jaren vroeger (1837) een drama geschreven, waarin een zeer belangrijke gebeurtenis in de Poolse geschiedenis — De confederatie van Bar — behandeld werd. Dit drama had hij zowel George Sand als Alfred de Vigny ter lezing aangeboden. De Vigny had het gunstig beoordeeld, maar gaf zijn verlangen te kennen de schrijver nog nader over enige belangrijke quaesties te mogen spreken. Waarover deze quaesties liepen weten we niet precies, uit de Vigny's Journal blijkt, dat hij Mickiewicz in overweging heeft gegeven, de enige Fransman, die in het stuk optreedt, niet als een botterik voor te stellen.

George Sand gaat dieper op de zaak in. Zij krijgt het manuscript in handen door bemiddeling van Mme d'Agoult (ieder uit Liszt's biografie bekend), het is voorzien van allerlei kantaantekeningen, die haar (George Sand) zeer mishagen, wat het drama zelf betreft, bekent zij weliswaar, dat zij geen juge compétent is, maar zij durft er toch voor uitkomen, dat het succes haar twijfelachtig lijkt. Zij wijt dit echter meer aan het Franse publiek „si ignoblement stupide aujourd'hui" dan aan de schrijver. Men kan wel zeggen, dat van dat ogenblik af de belangstelling voor Mickiewicz bij George Sand is ontwaakt. Spoedig daarop volgt een artikel in de Revue des deux Mondes van haar hand, getiteld: Goethe, Byron et Mickiewicz. In dit op Majorca gecomponeerde artikel wordt een vergelijking getroffen tussen de Dziady (de Voorouders) van Mickiewicz enerzijds en Faust en Manfred anderzijds, de Poolse dichter wordt de erepalm uitgereikt. We kunnen George Sand prijzen voor haar gevoeligheid voor de Poolse dichter, we mogen ons echter niet ontveinzen, dat er nogal wat bêtises ten opzichte van Goethe in het artikel voorkomen, dat onder de titel „Autour de la table" in haar gezamenlijke werken is opgenomen. George Sand schijnt de Franse vertaling van de Dziady (Dziady ou la Fête des morts) samen met Chopin op Majorca te hebben gelezen.

Dit alles had zich vóór Mickiewicz' terugkeer naar Parijs afgespeeld. Nauwelijks heeft onze dichter de hoofdstad weer betreden, of hij vervoegt zich in de rue Pigalle, waar George Sand en Chopin een woning hebben betrokken. Polens grootste componist verkeerde in onwetendheid over het oordeel, dat Polens grootste dichter in een brief aan een wederzijdse vriendin (Mme Olivier) over hem had uitgesproken. In haar dagboek vinden wij toch het volgend oordeel over Chopin: c'est un homme d'esprit et de talent, charmant, mais de coeur, je ne crois pas.

Als Mickiewicz andermaal George Sand's woning betreedt hervat hij weliswaar zijn pogingen bij haar

HOE DE CULTUUR TOT

Voor de oorlog was Jodlowa, een dorp met zesduizend inwoners en een uitgestrektheid van 12 km² in het district Jaslo (in het Zuiden van Polen), niet anders dan een gat, dichtgespijkerd met planken. De naastbijgelegen steden, Tarnow en Jaslo, liggen op een afstand van 36 km, zodat het dorp aangewezen was op een in zichzelf besloten bestaan, afgescheiden van het levensrythme van het gehele land.

Hoe was het in dit dorp gesteld met het onderwijs? Er was een openbare school en dat was alles. Hoe was het er met de cultuur gesteld? Er waren volksliederen, die hier en daar geneuried werden en in de kisten werd de klederdracht bewaard — geplooide rokken, blouses van grof linnen met kanten, witte boerenjassen. Niemand. droeg deze overigens. In de steden herinnerde men zich soms, dat er folklore bestond, maar die folklore had vaste standaaardtypes: de bergbewoner met een veer op zijn hoed, de boer uit de omgeving van Kraków met een „konfederatka", het boerinnetje uit Lowicz met haar kleurige gestreepte dracht.

Na de oorlog, in 1946 begon er in Jodlowa een nieuw leven. Er werd een rijksgymnasium en een naar Bartosz Glowacki genoemd Lyceum geopend. En dat juist in dat gat, dat dichtgespijkerd was met planken. Er werd een nieuw gebouw van twee verdiepingen opgericht voor de Boeren-eigen-hulp coöperatie. Er werd een barak gebouwd van het Genootschap voor Beurzen en Stipendia. Er kwam een Volkshuis en een Geneeskundige Dienst. In Jodlowa begon men te spreken over dorpscultuur.

De rector van het gymnasium organiseerde voor de schooljeugd en voor de niet schoolgaande jeugd een zang- en dansvereniging. Jodlowa begon zich rekenschap te geven van de werkelijke waarde van het woord „cultuur".

om zijn stuk opgevoerd te krijgen, maar met een prijzenswaardige bescheidenheid gewaagt hij van een chose plus importante, die hem bezighoudt. Als wij ons later in zijn voorlezingen aan het Collège de France gaan verdiepen, zullen we zien hoe Krasiński's Nieboska Komedya — de ongoddelijke Comedie — hem bezighoudt en hoe hij daar tal van voordrachten aan besteedt. Welnu, in een aan George Sand gerichte brief heeft hij 't over deze Comédie infernale (dit is dan de chose plus importante) en hij dringt er bij haar op aan een opvoering mogelijk te maken.

We kunnen niet met zekerheid zeggen, of George Sand pogingen in die richting heeft ondernomen, van een uitvoering is echter niets gekomen. Maar wel zal zij tot de eersten behoren die Mickiewicz' voorlezingen aan het Collège de France volgen. Zij zit daar in gezelschap van Ampère, de Montalambert, Michelet en Sainte Beuve en het zal haar zelfs lukken, om uit een kort verslag artikelen samen te stellen, die onder de titel „De la littérature slave" in de Revue indépendante verschijnen. Niet dat zij op alle punten een slaafse volgelinge van de door haar bewonderde Mickiewicz is. Neen, evenals Michelet (over wien later) weigert zij Mickiewicz' grenzeloze bewondering voor Napoleon te aanvaarden. Mickiewicz in zijn vurige door Towianski (ook hem hebben we nog te behandelen) nog opgezweepte extase voorziet voor de volkeren het aanbreken van een nieuwe dag, waarop een nieuwe Napoleon hun het heil zal brengen, Michelet en George Sand verwachten meer van het volk zelf. De laatste maakt in haar artikel in de Revue des Deux Mondes „Quelques réflexions sur Jean Jacques Rousseau" een scherp onderscheid tussen „grands hommes" en „hommes forts", slechts dit laatste epitheton wil zij Napoleon toekennen. Maar toch zal zij, ondanks al deze bedenkingen, van een aan ontzetting grenzende bewondering vervuld blijven bij het aanhoren van Mickiewicz' extatische verrukkingsuitingen. Zij eindigt dan ook een beschouwing hierover met de volgende dithyrambische bewoordingen:

Jamais le drame terrible qui se passe dans l'âme d'un poète n'a été écrit par aucun d'eux avec la puissance et la vérité qui font de Konrad un oeuvre capitale. Personne après l'avoir lu, ne peut nier que Mickiewicz soit extatique.

Deze zinsnede slaat ook op een gebeurtenis, die zich in de Kerstdagen van het jaar 1840 afspeelde en die bij iedere minnaar der Poolse letteren een ietwat wrange bijsmaak opwekt.

Op de 24e December van het jaar 1840 — men vierde Mickiewicz' verjaardag — hadden zich ten huize van Januszkiewicz een aanaantal vooraanstaande Poolse emigranten verzameld. Onder de aanwezigen bevond zich ook Mickiewicz' rivaal, de nog jeugdige Juliusz Slowacki. De verhouding tussen beide grote dichters was gespannen en als Slowacki nu het woord vraagt en krijgt, richt hij zich in versregelen tot de jubilaris, waarin hij zijn verbittering uitspreekt over het feit, dat hemzelf de plaats onthouden wordt, die hem van rechtswege in de Poolse literatuur toekomt. Na dit aangehoord te hebben repliceert de grote improvisator, die we in Mickiewicz hebben leren kennen. Zijn magistrale verzen laten een diepe ontroering achter, Slowacki zelf is ook daardoor aangegrepen en beide dichters omhelzen elkaar. Helaas was deze verzoening van korte duur. Als droeve bijomstandigheid zij hier nog gereleveerd, dat er een minstens even hevige animositeit bestond tussen Slowacki en Chopin. Deze laatste duidde de geniale dichter van Anhelli met de woorden „tamelijk middelmatige dichter" aan, terwijl Slowacki in zijn overigens prachtige aan zijn Moeder gerichte brieven bijna smalend over de klavierpoëet spreekt. Maar om nog even op George Sand, Mickiewicz en Chopin terug te komen: Zowel de Poolse dichter als de Poolse componist hadden George Sand de bedwelmende schoonheid van de Slavische wereld leren kennen. Het ware dan ook zeer te verwonderen geweest, zo deze invloeden niet in haar werk te bespeuren zouden zijn. Nu, ieder die zich haar Consuelo en haar Comtesse de Rudolstadt herinnert, zal moeten erkennen, dat deze Slavische indrukken haar bij zijn gebleven. Om doorzichtige redenen verplaatst de schrijfster ons niet naar Polen, doch naar Bohemen, maar bij haar beschrijving van de mystieke secten uit de 18e eeuw moet de gestalte van haar vriend Adam Mickiewicz haar wel voor de geest hebben gestaan.

Met meerdere kennis omtrent Mickiewicz toegerust, kunnen we nu ons oor te luisteren leggen naar zijn voordrachten aan het Collège de France. De Slavische wereld in haar geheel zal zich aan onze blik vertonen. We zullen in verband daarmee vriendschappelijke conflicten tussen hem en zijn beide collega's Quinet en Michelet (vooral met de laatste) moeten bespreken. Eenmaal bekend met Mickiewicz' visie op de Slavische wereld en de Slavische volkeren richten we dan onze blik op een der schoonste literaire monumenten van die Slavische wereld,

Mickiewicz' Pan Tadaeus.

P.

JODLOWA DOORDRONG

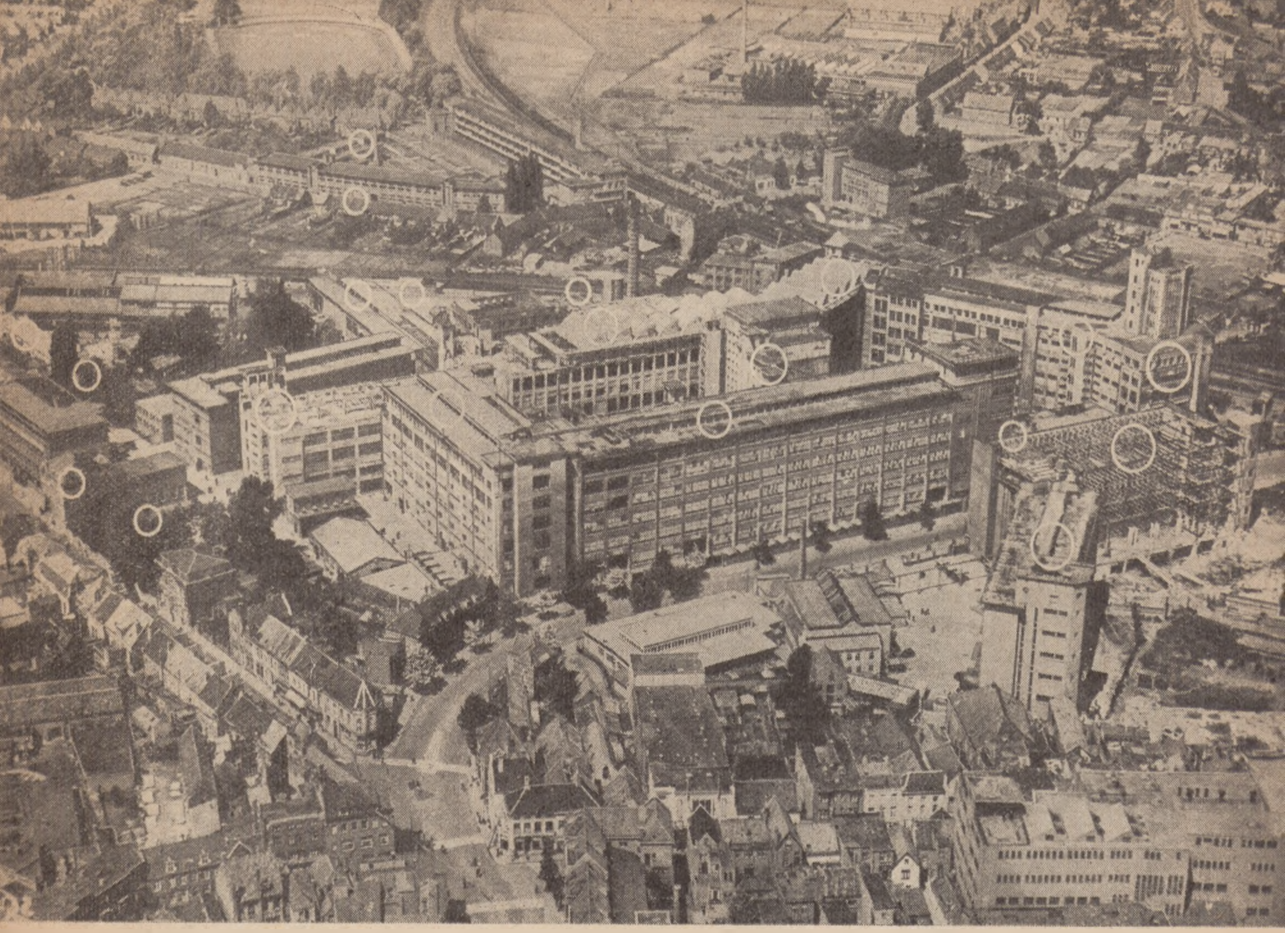
EEN TWEEVOUDIG CULTUREEL OFFENSIEF.

De muziek- en dansvereniging van Jodlowa trad onlangs te Warszawa op tijdens het festival van Poolse volksmuziek. Zij trad op evenals vele andere volksgezelschappen. Zij onderscheidde zich niet op bijzondere wijze tegenover de anderen. Maar niet dit is belangrijk.

Belangrijk is, dat de vereniging op het festival kon optreden. Belangrijk is, dat ook andere verenigingen konden optreden. Belangrijk is, dat het hele land belangstelling toonde voor de volksmuziek, dat ook de gewone kunstliefhebbers en de beroepsmusici aandacht schonken aan deze muziek. Belangrijk is eveneens, dat de jongens en meisjes uit Jodlowa de waarde leerden kennen van hun sub-Karpathische muziekcultuur.

Hierin ligt de tweede stroming van het culturele offensief: het wil niet alleen aan het platteland de culturele verworvenheden van de stad brengen, doch ook de cultuur van het dorp naar de stad voeren. De waarde hiervan ligt niet alleen in het feit, dat de boer uit een sub-Karpathisch dorp zich rekenschap geeft van de artistieke waarde van zijn muziek, doch ook hierin, dat de schoonheid van deze muziek ontdekt wordt door de jazzliefhebber en de door de musicus, die het cosmopolitisme is toegedaan van een supernationaal klankidioom.

De maand Mei was gewijd aan de popularisering van de volksmuziek in het gehele land. Behalve het per radio uitgezonden festival te Warszawa vonden over geheel Polen 500 concerten plaats in provincie- en districtshoofdsteden. Aan deze concerten werd deelgenomen door 3000 dans- en zangverenigingen (plm. 18.000 personen). Jodlowa is niet het enige Poolse dorp, dat na 1945 een culturele rol is gaan spelen.

Fabryka Philipsa w Eindhoven

Lampy osuszające Philipsa i ich zastosowanie w przemyśle

Suszenie jest codziennym jak i też starym zagadnieniem. W różnych gałęziach przemysłu, zanim poszczególne części rozmaitych materiałów zostaną zestawione, występuje zagadnienie osuszania tych materiałów.
Proces osuszania przeprowadza się aż do dnia dzisiejszego przy pomocy ciepłego lub gorącego powietrza. Wymaga to stosunkowo długiego czasu. Gorące lub ciepłe powietrze nie przenika przez powierzchnię osuszanego przedmiotu, na skutek tego proces jest długotrwały i niedoskonały.

Fabryki Philips'a w Eindhoven skonstruowały obecnie specjalną lampę do osuszania, pracującą promieniami infraczerwonymi, przez co proces suszenia nie tylko zostaje znacznie przyśpieszony, ale przedmioty osusza się w daleko racjonalniejszy sposób. Promienie infraczerwone posiadają między innymi właściwość przenikani daleko w głąb niektórych materiałów, przez co można osiągnąć równomierne osuszanie wielu warstw tych materiałów.

Lampa Philips'a jest dlatego tak pożyteczna, ponieważ w jej widnie odgrywają największą rolę krótkofalowe promienie infraczerwone, podczas, gdy promieniowanie cieplne o dłuższej fali zostaje już pochłonięte na powierzchni przedmiotu. To długofalowe promieniowanie posiada jedynie znikome działanie w glaab, podczas gdy promienie infraczerwone o krótkiej długości fali posiadają tę właściwość w dużym stopniu.

Infraczerwona lampa Philips'a posiada specjalną konstrukcję. Jest to źródło promieniowania, które można doprowadzić do bardzo wysokich temperatur, ponieważ jedynie źródła promieniowania, bardzo silnie ogrzane, wysyłają promienie infraczerwone o krótkiej długości fali. Aby zapobiec utlenianiu, lampa Philips'a jest zamknięta w szklanym klosku niedopuszczającym powietrza. Celem skierowania jak najwięcej promieni na przedmiot, mający zostać osuszonym, na wewnętrznej ścianie klosza znajduje się reflektor.
Jego zwierciadło posiada jeszcze tę zaletę, że w przeciwstawieniu do osobnych reflektorów innych lamp, zachowuje swoją wysoko zdolność odbijającą, a poza tym nie wymaga specjalnego zachowania i nie zajmuje oddzielnego miejsca. Jako ciało żarzące wybrano drut wolframowy. Drut ten umieszczono w kloszu wypełnionym specjalnym gazem,

Het Paardenei

Het gebeurde in de tijd toen de Duitsers naar Polen begonnen te trekken: Ze kwamen aanrijden op hondenkarretjes, beladen met reistassen van kalfsvel; ze kochten land en gingen in de dorpen wonen. Werken deden ze hard, maar nog veel beter ging het hun af om andere mensen geld en goed afhandig te maken. Voor hun levensonderhoud gebruikten ze niet veel. Een half ei diende hun voor ontbijt en wanneer er feest was, was een kwart liter wijn voldoende voor honderd Duitsers. Nudeln aten ze wel graag, maar van andermans meel, en wanneer ze eens goed wilden smullen, dan deden ze zich tegoed aan hondeham en spek van een paardestaart. Praten kon je niet met hen. Het waren allemaal Lutheranen en Calvinisten, en sommige mensen beweerden, dat al die ketters zes tenen aan hun voeten hadden.

Er werd heel wat met hen gespot en af en toe lukte het om zo'n Duitser een mooie poets te bakken. Zo gebeurde het eens, dat er een van hen naar de markt in een stadje ging. Daar zag hij een boer, die een enorme kalebas te koop aanbood, en hij vroeg:

— Wat is dat?

— Een paardenei! — antwoordde de schelmse boer zonder aarzelen.

— En wat kan men daarmit toen? vroeg de Duitser nieuwsgierig.

— Dat ei kun je zelf uitbroeden! Als je daar zonder onderbreking op blijft zitten, dan wordt er na vier weken een veulentje geboren en over een jaar heb je een paard. Na veel loven en bieden betaalde de Duitser enige daalders en nam de kalebas mee.

Thuisgekomen lachte hij de Poolse boer uit, omdat hij hem voor zo weinig geld zo'n kostbare zaak verkocht had en hij beraadslaagde met zijn vrouw, waar hij dat ei zou gaan zitten uitbroeden.

De vrouw meende, dat voor zoiets in huis geen plaats was, en dat hij zich het beste op het veld tussen het koren kon verstoppen. Want de buren mochten er niets van weten, die zouden maar jaloers worden en dan kwam er vast niets van terecht. Zo gezegd, zo gedaan. De vrouw bracht hem Wassersuppe en aardappelsoep, en later, toen hij zich flauw en akelig begon te voelen, nudeln met vruchten en Schweinebraten. Hij deed zich tegoed, dat het een aard had, en werd steeds zwaarder, logger en stijver. Hij had al voorpret over het verwachte veulentje. Dat zou een paard worden, zo vlug als een vogel, want uit eieren worden immers altijd gevleugelde vogels geboren. En zo gingen de vier weken voorbij, en er gebeurde niets. De Duitser werd ongeduldig en begon zich ongerust te maken. Misschien was het ei wel koud geworden, wanneer hij er voor een ogenblik af moest, of anders was het misschien geen goed ei geweest. Tenslotte besloot hij het weg te gooien in het bos, wanneer het over een week nog niet uitgekomen was.

Toen gebeurde het juist, dat de landheer op jacht was met zijn gasten, en de honden de kant van de broedende Duitser opgingen. De landheer, die vlak achter de honden aan kwam, zag een haas en schoot hem dood. Dat gebeurde vlak naast die ketter, die van schrik door de reeds rottende kalebas heenzakte. En toen zag hij, dat de haas naast hem neerviel, en hij begon in wanhoop zijn handen te wringen en te roepen:

— Mijn feulen, mijn feulen!

En de landheer:

— Domoor, dat was toch een haas...

De Duitser, die begreep, dat de landheer iets over een haas wilde zeggen, begon te klagen:

— Och, dat was U een haas, maar niet schieten van pief paf!

De vrouw moest thuis nog lang zijn klachten aanhoren. Steeds weer vertelde hij, dat het toch zo'n sterk paard was geweest. Want wanneer een veulen geboren wordt, dan kan het nog een maand lang niet lopen, en het veulen uit het ei was dadelijk zo vlug weggedraafd. Met gedorste haver en groen, naar kruiden geurend hooi had hij het op kunnen fokken tot een paard van het beste soort ter wereld.

Het duurde lang voordat hij over zijn verdriet heen was. Telkens wanneer hij naar de jaarmarkt ging, keek hij nog eens rond, of er niet iemand was, die een paardenei te koop had.

Uit: Klechdy Polskie, van Stanislaw Dzikowski.

---

który nie osiada na tym drucie i nie powoduje żadnych zmian chemicznych podczas działania lampy. Lampa Philips'a jest więc zestawem, skladającym się z ciała promieniującego i reflektora, czyli specjalnego klosza szklanego, którego lustrzana część posiada przekrój paraboliczny. W ten sposó osiąga się skupianie promieni w stożku o kącie wierzchołkowym 30°. Ciało żarzące osiąga temperaturę okolo 2.000° C., a trwałość lampy wynosi w przybliżeniu 5.000 godzin. pracy.

W skutek używania tej lampy, osiągamy znaczne korzyści. Na pierwszym miejscu należy wymienić dużą oszczędność czasu. Jako przyklad może posłużyć przemysł automobilowy Ford'a, który zużywał poprzednio 30 minut do wysuszania w piecu pierwszej warstwy politury, podczas gdy przy uzyciu lampy Philips'a można to przeprowadzić w 7 minut. Czas osuszania przed politurowaniem zredukowano z 80—ciu minut na 14 przy pomocy tej nowej instalacji. Działanie ozuszające nowych lamp rozpoczyna się bezpośrednio po ich włączeniu. Przy wyłączaniu ich nie zachodzą żadne straty energii. Lampy te można tak zgrupować że osiąga się najkorzystniejsze i najlatwiejsze oświetlenie. W tym celu rozwinięto odpowiednie elementy konstrukcyjne, przy pomocy których osiągnąć można łatwo wszystkie pożądane formy pieców i tuneli.

Na zakonczenie, wymienimy jeszcze najwazniejsze zastasowania. Lampy te można między innymi używać do suszenia traw, warzyw, nasion, form piaskowych w odlewniach żelaznych, do suszenia rozmaitych przedmiotów lakierowanych, począwszy od karoserii samochodowych a skonczywszy na cewkach elektrycznych aparatów pomiarowych, do usuwania wilgoci przy suszeniu materiałów włókienniczych i papieru, dalej do suszenia gumy, taśm filmowych, tytoniu, ziół, a wreszcie w przemyśle skórzanym, do suszenia skór, butów i t.d.

VERENIGING NEDERLAND-POLEN

Comité van Aanbeveling:

Prof. Dr. B. Becker, Amsterdam
J. H. Cohen Stuart, Bussum
Mr. H. Cost Budde, Voorburg
Mr. S. Davids, Amsterdam
Mr. P. E. Eldering, Amsterdam
J. D. L. Le Febvre, Laren N.H.
Jan H. de Groot, Amsterdam
Prof. Dr. J. A. van Hamel, Baarn
Ed. Hoornik, Amsterdam
W. Huisman, litt. slav. dra., Wassenaar
B. Jelgersma, Amsterdam
H. Ch. G. J. van der Mandere, 's-Gravenhage
Prof. Dr. R. van der Meulen, Leiden
Mr. W. M. van Meurs-van der Burg, A'dam
S. van Praag, Amsterdam
Mevr. Ds. E. E. Prins-de Jong, Leiden
Mevr. Mr. I. E. Prins-Willekes Mac-Donald, Amsterdam
H. M. van Randwijk, Amsterdam
Ir. J. W. Rodenko, 's-Gravenhage
Henriette Roland Holst van der Schalk, Overveen
Prof. Dr. Jan Romein, Amsterdam
Mevr. Dr. Annie Romein—Verschoor, Amsterdam
Jhr. W. J. H. B. Sandberg
P. J. J. Verlooy, Leiden
Victor E. van Vriesland, Amsterdam
Dr. L. P. Walburgh Schmidt, Oegstgeest
M. J. Wentinck, 's-Gravenhage
Prof. Dr. W. F. Wertheim, Amsterdam
Sam de Wolf, Amsterdam

MIDDELEEUWSE BEELDHOUWKUNST

in Polen

Wanneer de Poolse volksbeeldhouwkunst, die tentoongesteld werd in het Stedelijk Museum te Amsterdam, dank zij de bemoeiingen van Jhr. W. J. H. B. Sandberg, de bezoekers in verrukking bracht, dan verdient ook zeker de Poolse middeleeuwse beeldhouwkunst in hout dat hij zijn ontdekker vindt.
Hout was altijd een der belangrijkste materialen voor de Poolse beeldhouwers. De oorzaak hiervan is wel dat marmer zeer zeldzaam is in Polen, wel vindt men er graniet en basalt, die ongeschikt zijn als materiaal voor beeldhouwers. Het oude Polen bezat hout in overvloed en wel in verschillende soorten. Hierdoor had reeds het oude Polen een rijke architectuur en beeldhouwkunst. De grauwe Gothiek beviel de Polen niet. Zij vulden de muren van hun kerken met veelkleurige afbeeldingen en de altaren met beeldhouwwerk. Kraków werd al spoedig het centruf van deze kunst in de middeleeuwen. De Maria-kerk aldaar werd evenals de kerken in Pommeren en Silezië tot een ware schatkamer van de houtbeeldhouwkunst.
Tot de schoonste monumenten van de Middeleeuwse beeldhouwkunst behoort het altaar in deze Maria Kerk. Het kunstwerk van Wit Stwosz (die ook in Duitsland werkte en door de Duitsers werd herdoopt in Veit Stosz) vervaardigd in de jaren 1477—1589 is een triptiek, aan buiten en binnenkant met schoon beeldhouwwerk versierd. Het middenstuk stelt voor het inslapen van de Moeders Gods in de omgeving van de apostelen (zie foto).
Het altaar van de Maria Kerk dat in het begin van de oorlog door de Polen voor de Duitsers werd verstopt is later door de Nazi's gevonden en natuurlijk gestolen. Het werd bewaard in het voor Hitler zo belangrijke Nürnberg, waar het ernstig schade leed.
Thans is het door bemiddeling van de Amerikaanse bezettingsautoriteiten weer in Polen, waar het grondig hersteld wordt.

De eerste Poolse film in Nederland, die onder grote belangstelling werd vertoond in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Delft, Haarlem, Hilversum en binnenkort vertoond zal worden in Maastricht, Lutterade, Zwolle, Tilburg, Gouda, enz. *Een film, die men gezien moet hebben!*